

negre nabíus

Núm. 9 • desembre de 2011

CONSELL CULTURAL DE LES VALLS D'ÀNEU

Ferran Rella

“Eppur si muove”

Ens movem indiscutiblement entorn del sol. Girem sense remei, encara que a voltes sembla que tot s'atura. Això no obstant, com deia el gran savi Galileu, obligat amb orelles de ruc a desmentir la ciència, la cosa es mou. Parlem, és clar, de cultura, aquella pobra germaneta foragitada sense miraments de la llar dels pressupostos i les accions polítiques. Condemnada, incomprendiblement, a vagarejar lluny de la família del benestar social. Aquesta brufera inclement dels ajustos econòmics fueiteja amb virulència la cara de la cultura i notem que li costa caminar amb passes fermes. Malgrat tot, i segurament perquè ja no li ve de nou, continua bellugant-se il·lusionada com el primer dia, sabedora que sense ella la societat aniria a mal borràs. És, doncs, ben conscient del seu paper i hi esmerça esforços, sovint ben poc reconeguts.

Més enllà del batec quotidià, ens plau de parlar des d'Àneu de tres singularitats, de dues *rara avis* culturals que ja han estat capaces de traspassar el llindar dels tres lustres ininterromputs. Parlem del Dansàneu, que aquest estiu ha celebrat, ben endiumenjat, el seu vintè aniversari amb publicació commemorativa inclosa, i també de l'inici, divuit anys després, al Prepirineu solsoní, d'un nou cicle de les Trobades d'Escriptors. I no voldria descuidar-me del Festival de Música Antiga del Pirineu, en el qual les Valls d'Àneu han tingut una participació activa i transcendent.

I és justament en aquesta època de dificultats quan el capteniment de la societat civil és més important i eficaç que mai. Des del Consell Cultural valorem la importància que els seus associats i associades atorguen al fet cultural que permet créixer amb harmonia i que tan bé relliga amb la força humana i iniciàtica que ens transmeten els versos del poeta Anton Sala-Cornadó. Fem via amb prudència, però reconeguem-hi la bellesa, l'estètica imprescindible que la cultura ens proporciona.

Els cóms de Jou

La neu també s'hi fon
i ens deixa enyoradissos.
I l'ocell també fuig.
Ens tornem més prudents
a l'aguait de gençanes i acònits.
En el Pla de la Font
la font del bé i del mal
ens sadolla la set de bellesa infinita
i aprenem nous camins de lligabosc
i còlics [...]

Lectura i independència

Lluís-Anton Baulenas CCVÀ / Ferran Rella

No ens esvalotem, estimats lectors; per ara, el fet de llegir no va lligat directament al d'obtenir la plena sobirania nacional. Ens referim a la independència personal. Si volen, a la privacitat, un mot amb regust i ferum d'anglicisme. L'home del segle XXI, encara més que el del segle XX, és el més individualista de la història. Almenys, el dels països occidentals. Però, curiosament, veiem un cop i un altre que està més abduït que mai també per la influència que el món modern projecta sobre la seua personalitat. Ens creiem lliures i independents i no som ni una cosa ni l'altra. És difícil combatre-ho fins a arribar a la puresa primigènia, però almenys, el que sí que podem fer és disminuir el grau de dependència respecte al continu d'informació amb què ens bombardegen dia sí i dia també. Aquesta és la gran paradoxa, l'home té les possibili-

tats més grans d'eixamplar la seua independència, la seua llibertat, i alhora es troba més exposat que mai a la manipulació total. Doncs bé, vet aquí que reneix amb força inesperada la medicina ideal, la de sempre, la de tots els temps: llegir. Tant és el format. Sempre s'ha llegit. I en formats diferents, no fem pas escarafalls, doncs, ara als nous avenços. Sempre que estiguem parlant de llegir, és clar. No hi ha marge de dubte: es tracta d'una persona que, tota sola, s'enfronta a un text. I, tota sola, en gaudeix i en rep els beneficis. I quin és el principal benefici? Precisament l'enfortiment de la privacitat. Sense trampes ni cartrons. Ningú no pot manipular el que llegeixes. A veure, ja sabem que, quan ens enfrontem a un text, ho fem amb totes les nostres circumstàncies personals. És a dir, que la manipulació potser ja la portem dintre nostre. Però en qualse-

El patrimoni cultural, una aposta de futur

Els pobles que es projecten cap al futur donen una alta importància a la recuperació, conservació, restitució i difusió del seu patrimoni, perquè són ben conscients que les herències dels nostres avantpassats cal llegar-les en bones condicions a les generacions futures. Aquesta seqüència patrimonial ha estat un dels objectius fonamentals en els quals s'ha centrat l'actuació del Consell Cultural de les Valls d'Àneu des de la seua creació l'any 1983.

Durant aquests gairebé trenta anys, s'ha treballat amb fermesa en diversos camps patrimonials. Patrimoni documental: Arxiu Històric de les Valls d'Àneu (1985); Patrimoni etnogràfic: Ecomuseu de les Valls d'Àneu (1987); Patrimoni natural: l'Escola de Natura-Camp d'Aprenentatge (1987); Patrimoni popular: Dansàneu (1992, 20è aniversari); Patrimoni arquitectònic, arqueològic i de béns mobles: retaules de Son, Sorpe, Jou i la Mare de Déu de les Neus d'Àrreu

i el Sant Pere de Sorpe; Patrimoni literari: Trobada d'escriptors al Pirineu (1994); Patrimoni Visual: Arxiu d'imatges i els seus catàlegs (2000).

Hi havia i hi ha una voluntat recuperadora i una necessitat de difusió per tal de posar en valor els immensos recursos patrimonials que tot territori atesora. I és en aquest àmbit de la difusió que altres valoracions patrimonials han tingut cabuda especial: el lingüístic (la parla, la toponímia...), el de les campanes, l'històric...

vol cas, una lectura com Déu mana ajuda a reforçar la privacitat, el sentit d'independència, la sensació que, malgrat tot, encara hi ha un espai a la vida —cada cop més petit, és cert— en què podem ser nosaltres al cent per cent. Vet aquí, doncs, la lectura com a teràpia, més que mai. I el que és millor, prescindint del contingut. La lectura per ella mateixa, com a vehicle per a ajudar-nos a estar sols amb nosaltres mateixos (amb tot el guany que això comporta). Després, el que llegeixis pot agradar-te o no, però ningú t'haurà dictat o t'haurà influït decisivament en el teu criteri. Una altra paraula màgica: criteri. No som herois, no podem viure tancats dins d'una campana de vidre, és impossible sostreure's a les influències de l'entorn; però, almenys, gràcies a la vivència de la lectura, tenim més armes per enfrontar-nos-hi. ■

Al centre del text, vista aèria de Santa Maria d'Àneu. Aquí, el conjunt monumental de Son.

El conjunt arqueològic de València d'Àneu.

En aquesta aposta decidida per la salvaguarda patrimonial hi han contribuït també amb fermesa les institucions públiques: ajuntaments, la Diputació de Lleida, i molt especialment el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Al llarg d'aquests gairebé trenta anys

s'han succeït diverses intervencions en el patrimoni arquitectònic medieval, com al castell de València d'Àneu o les torres de guaita d'Espot i Escaló i l'execució del Pla especial per a la vila closa d'Escaló. Més enllà d'aquest patrimoni fortificat, la majoria de les intervencions s'han cenyit a la

La Mare de Déu de les Neus d'Àreu.

recuperació del patrimoni eclesiàstic, amb el suport del bisbat d'Urgell. Podeu resseguir-ne els exemples a Santa Maria d'Àneu, Sant Martí de Borén, Sant Joan d'Isil, Sants Just i Pastor de Son o Sant Llorenç d'Isavarre, entre moltes altres intervencions menors. ■

Pont medieval d'Esterri d'Àneu.

Sant Pere de Sorpe.

Bella estampa de Sant Bartomeu de Dorve després de l'actuació del programa Romànic Obert.

El programa Romànic Obert i l'Obra Social de La Caixa 2008-2013

El dia 8 de gener de 2009, el president del Govern, José Montilla, i el de La Caixa, Isidre Fainé, signaven un conveni per al desenvolupament del programa Romànic Obert. La inversió de l'Obra Social de La Caixa permetrà l'actuació en un total de setanta-quatre monuments del patrimoni català fins a l'any 2013 amb l'objectiu d'accelerar la rehabilitació, millora i difusió de l'art romànic del país. El programa aportarà un total de 18.275.000 euros, 15,1 milions dels quals es destinaran a projectes de restauració i millora i 3,1 milions a la difusió. El Pallars

Sobirà i de forma especial les Valls d'Àneu s'inclouen dins d'aquest ampli programa amb sis actuacions i una inversió prevista d'1,3 milions d'euros (vegeu el quadre adjunt).

... i encara una mica més

Més enllà del programa Romànic Obert, que durarà fins al 2013 i que haurà significat una passa més en la recuperació del patrimoni eclesiàstic de les Valls d'Àneu, cal esmentar altres actuacions significatives:

1. Pont medieval d'Esterrí d'Àneu. Actuació dirigida per l'arquitecte Joan Agelet, que s'abordarà gràcies a les aportacions de l'1 % cultural, protocol 2009-2011, amb una inversió global de 90.000 € i en què l'Ajuntament d'Esterrí participarà amb un cinquanta per cent.

2. Conjunt arqueològic de València d'Àneu, a través del conveni Generalitat-Diputació i una inversió de 400.000 euros en tres anualitats (2011-2013). Per aconseguir idòniament les accions, l'Ajuntament d'Alt Àneu ha encarregat a l'empresa Ianua Arquitectes (Núria Laplaza, Mercè Manonelles i Xavier Solans), sota la direcció de l'arquitecte Melitó Camprubí, de la Diputació de Lleida, que ha proporcionat l'assistència tècnica, l'elaboració d'un Pla Director que «permeti ordenar i planificar les actuacions d'investigació arqueològica, consolidació d'elements arquitectònics i recuperació d'itineraris d'habilitació d'usos.» Eina del tot imprescindible per a concretar amb precisió les tasques a realitzar ara i en el futur i, sobretot, per a anar consolidant un projecte que va iniciar el Consell Cultural l'any 1984 i al qual s'han dedicat deu campanyes ininterrompudes (1990-2000) i una intervenció l'any 2010, amb 100.000 euros, provinents de l'Institut de Patrimonio Histórico Español.■

Municipi	Monument	Anys d'actuació	Inversió
Alt Àneu	Sant Pere de Sorpe	2011-2012	200.000 €
	Mare de Déu de les Neus d'Àreu	2012	200.000 €
	Sants Just i Pastor de Son	2013	200.000 €
La Guingueta d'Àneu	Santa Maria d'Àneu	2010-2013	400.000 €
	Sant Bartomeu de Dorve	2011 (finalitzada)	200.000 €
	Sant Pere del Burgal	2011	130.000 €

Sant Pere de Burgal.

Susanna Bernadí

Alfons Borrell entre Sabadell i el Pirineu

Com vas descobrir el Pirineu, qui te'l va ensenyar?

Va ser per casualitat. Jo tenia un parell d'amics que venien aquí a Son, el Joaquim Sala-Sanahuja i la família Izquierdo-Brichs, i vam venir a fer-los una visita. Va ser un descobriment. Després vaig conèixer el Toni Añó, fotògraf i gran coneixedor d'aquest territori.

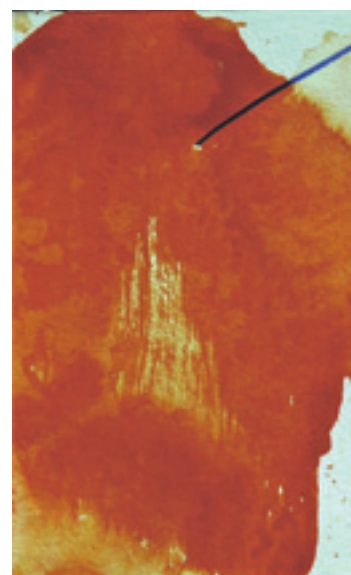
Quan vas decidir fer-vos un refugi a les Valls d'Àneu?

Amb la Rosa, la meua dona, buscàvem un lloc per aquestes valls que tant ens van impressionar i un amic ens va dir que es venia un paller d'una alemanya a Son. Era l'any 1979 i vam haver de fer un gran esforç econòmic, però finalment vam comprar la casa i veníem amb un Dyane 6 en un viatge que abans durava sis hores.

Què tenen les teues pintures d'aquests escenaris del Pirineu?

Crec que tenen l'essència del Pirineu. Vaig tenir la sort de descobrir que hi havia una mena d'equilibri màgic en aquestes valls. Aquest equilibri màgic es transformava en una visió que jo ja devia portar, però que aquí es va fer més gran. Aleshores vaig intuir que el blau del cel, que és

El pintor Alfons Borrell sota el campanar de Sant Just i Sant Pastor de Son.

aire, també podia convertir-se en color. Les muntanyes es transformaven en un gris, a vegades impertinent, un gris calent, i en un verd com oxidat. A l'estiu, els prats es tornen de color ocre. Algunes de les meues pintures també tenen les ziga-zagues de les muntanyes i les formes geomètriques del paisatge.

Hi ha qui diu que has aconseguit arribar a l'abstracció a partir d'aquests paisatges, però ara comentes que ja ho portaves d'abans.

No, no. L'abstracció va arribar ja l'any 1955 per una sèrie de circumstàncies conceptuals. Aquí vaig descobrir que la muntanya i el paisatge poden ser molt diferents d'allò que els francesos anomenaven *plein air*, pintar el paisatge. L'olor del paisatge no es podia pintar d'aquella manera. S'ha de viure l'experiència per poder-la pintar. A vegades dic que el pintor del paisatge el primer que hauria de fer és menjar-se l'herba del paisatge o ficar-se dins de la boira.

Aquí no has treballat mai, aquestes impressions i experiències te les emportes a l'estudi de Sabadell, veritat?

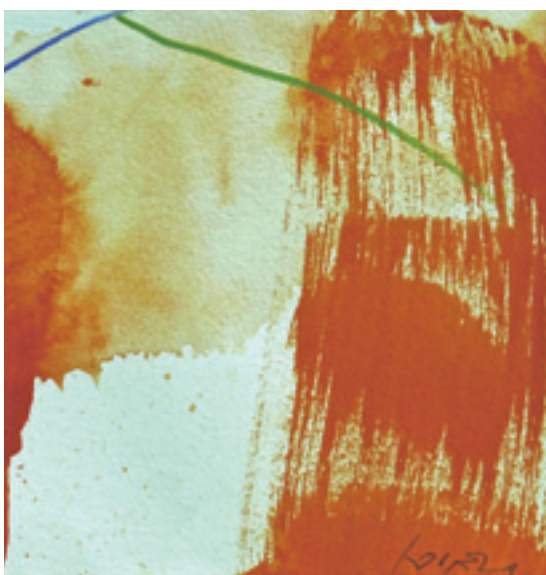
Sí, jo pinto el record. El record i la memòria no són el mateix. L'olor del

Alfons Borrell (Barcelona, 1931) és un dels màxims exponents de l'abstracció lírica a Catalunya, de la generació posterior a Joan Miró i Antoni Tàpies o Albert Ràfols-Casamada. La seua obra minimalista destaca per la seua puresa plàstica amb un gran impacte visual gràcies a la simplicitat de les formes i a l'ús refinat d'uns pocs colors bàsics que li permeten una singular capacitat expressiva i emotiva.

Avui, als seus vuitanta anys, segueix pintant amb vigor i sinceritat. Del Pirineu, que descobrí l'any 1979, se n'emporta el Record que després, a Sabadell, deixarà lliscar sobre les seves teles.

La Fundació Vila Casas prepara una exposició de pintures seues de gran format que van des del 1993 fins a les darreres pintades aquest any.

paisatge és un record; la memòria, en canvi, és allò que veus amb els ulls. D'aquí van començar a sorgir unes obres cap als anys 84-85 amb uns fons de colors i unes "v" que eren com la representació de les valls.

Quins són els teus llocs predilectes, on fas les excursions?

Les excursions boniques que he fet per aquestes valls han estat sempre acompanyades per bons amics com el Toni Añó, i amb la Rosa i els meus fills també havíem fet excursions per lo Tésol i Rocablanca...

Els colors del Pirineu han influenciat la teua obra?

Sí, crec que van influir molt. Per exemple, els vermells es van tornar taronges, l'ocre que coneixia dels camps de blat segats aquí era més potent, més fort, i per tant es va enfosquir una mica. El blau ultramar és el del color del cel al capvespre quan el sol ja està ponent, no és el del migdia. El taronja és un color que sempre m'ha agradat perquè és el color de la sortida i la posta del sol. Els grisos aquí tiren, no al blau, sinó al vermell, és un to més calent que fred. El negre no és un negre total.

El paisatge ha influenciat que els teus quadres quasi sempre tinguin un format horitzontal?

A veure, el format vertical pràcticament no l'he fet servir, perquè jo tinc la idea que el paisatge es mira amb els dos ulls i que per tant és apaïsat.

Prefereixes grans o petits formats?

No tinc problemes. El petit format m'agrada perquè és molt reconfortant, intimista, i el gran format també perquè és com una espècie d'aventura. Joan Brossa deia que a mi "de la pluja li interessa la gota, perquè, de fet, per a comprendre les possibilitats immenses de l'experiència, només ens cal tenir un parell de braços i de cames, poc en necessitem un miler." Volia dir que un bri, un brot, una flor, per a mi té la mateixa importància que el gran paisatge. O que una papallona té la mateixa importància que un voltor.

Què és per a tu la pintura?

Sovint explico que, suposant que hi hagués dos tipus de pintors, l'un estaria sobre un espadat i pintaria el mar amb un cavallet, separat de la

tela, posant els colors que veu, traçant l'horitzó, etc., mirant-s'ho a distància, com darrere d'una finestra. Però el segon pintor, que és el que voldria ser jo, sense cavallet ni colors, és el que va per lliure, baixa l'espadat fins a la sorra, es fica al mar i quan surt del mar en surt tenyit de blau. El pintor s'ha convertit en la pròpia pintura, sense distància entre ell i el mar. És una gran diferència! Per això dic que els pintors s'haurien de menjar l'herba, perquè el pintor esdevingui pintura.

Però el que és segur és que no vols ser artista.

No, jo no sóc artista, jo voldria ser pintor-pintura.

Explica'ns quins projectes estàs

duent a terme actualment.

Ara estic fent una carpeta que ens van proposar els editors de Tinta Invisible al músic Mestres Quadreny i a mi. Quadreny ha fet una peça musical d'una hora i una partitura i jo, tres gravats. També tenia molts dibuixos dels anys seixanta, setanta i vuitanta guardats en una calaixera del meu estudi, tots inèdits. En Perejaume va proposar una

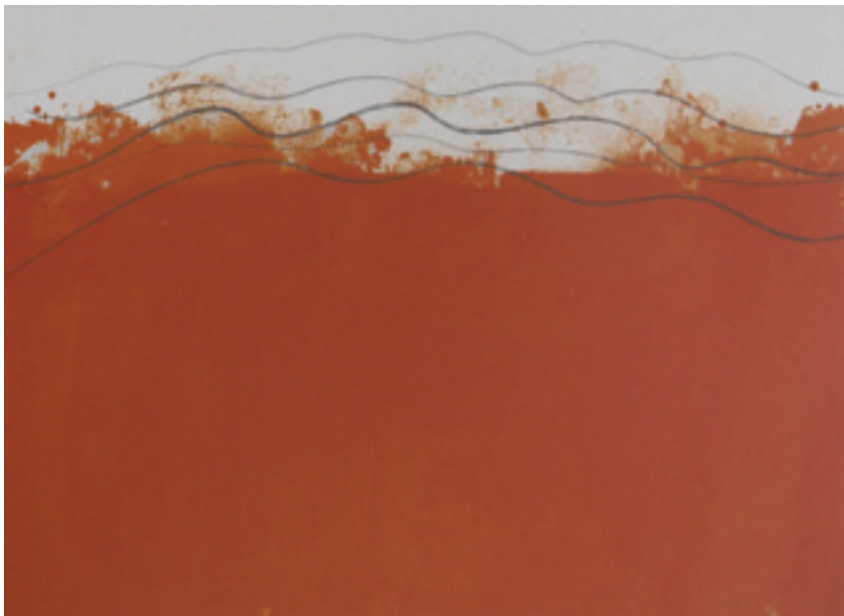
cosa molt bonica, celebrar els vuitanta anys que acabo de fer amb una exposició d'aquests dibuixos a la Fundació Palau. El pintor Oriol Vilapuig ha fet un treball important i acurat de selecció. La Fundació Vila Casas prepara una exposició de les meues pintures de gran format des del 1993 fins a les que he pintat aquest any. L'Albert Perelló, l'editor amb qui aquest any també hem fet un llibre sobre les vocals de Rimbaud, és el responsable de l'exposició i del catàleg.

Recentment, l'Ajuntament de Sabadell t'ha atorgat el Premi Trajectòria...

Ostres, sí. Això dels premis em fa una mica d'angúnia. Sort que tinc la tomba ben neta i preparada, perquè quan et donen massa premis i sobretot els que fan referència a la trajectòria... penso: Ai, Mare de Déu!

Formes part de la Comissió d'Urbanisme i Paisatge de l'Ajuntament de Sabadell i també coneixes bé el Pirineu. Proposaries que les ciutats tinguessin més color?

Jo sempre ho dic, però se me'n riuen. Crec que sí que les ciutats haurien de tenir una mica més de color, perquè són molt grises. Però molts tenen por del color, i la veritat és que no ho entenc. Una ciutat plena de color tampoc no seria el cas, però quan vaig a Girona i veig aquelles façanes de color de les cases de vora el riu, dic: Ostres, que guapo!■

Nati Moncasi

Cap de la Central de Biblioteques a Lleida

CCVÀ / Joan Blanco

El Bibliobús

Pere Quart

un servei bibliotecari de qualitat al Pallars Sobirà, el Pallars Jussà i l'Alta Ribagorça

Arriba el Bibliobús. Aleix, el conductor, complagut vora el Pere Quart.

El servei bibliotecari que es coneix popularment com a Bibliobús és una biblioteca mòbil que recorre periòdicament una ruta preestablerta de pobles d'una àrea geogràfica concreta.¹

Les comarques del Pallars Jussà, el Pallars Sobirà i l'Alta Ribagorça disposen del Bibliobús Pere Quart.² L'any 1983 va iniciar el seu recorregut en municipis de les comarques del Pallars Jussà i l'Alta Ribagorça i, des de l'any 1995, en municipis de la comarca del Pallars Sobirà, fins a arribar a un total de disset parades en catorze municipis, on atén un total de 8.279 habitants.³

La seua funció principal és oferir als habitants de les poblacions de la ruta un servei de préstec de llibres, revistes, música, cinema, i en forma de lots a escoles i altres institucions del municipi. Dóna informació bibliogràfica i recull i difon informació local i comarcal. Disposa d'accés a Internet via satèl·lit que permet accedir a consultar en línia el Catàleg col·lectiu de les Biblioteques Públiques de Catalunya, i així poder demanar els seus fons en préstec interbibliotecari. També disposa d'accés a recursos electrònics i de serveis d'ofimàtica.

És un servei pensat per a poblacions de tres-cents a tres mil habitants i les parades poden ser setmanals o quinzanals. L'horari mínim d'atenció al públic és de dues hores, a les quals cal afegir-hi els desplaçaments als pobles. El resultat ha de ser compatible amb la jornada laboral del l'equip professional, un tècnic bibliotecari i un xofer amb funcions de tècnic auxiliar de biblioteca.

Un dels principis bàsics dels ciutadans que cal atendre és el dret d'accés universal a la informació.

L'aplicació d'aquest dret encara és desigual. Hi ha zones de baixa densitat de població, municipis formats per nuclis dispersos, que plantegen dificultats a l'hora de crear i sobretot mantenir la qualitat d'aquests serveis d'informació. La legislació i les directrius per a les biblioteques públiques preveuen per a aquests municipis serveis bibliotecaris itinerants, en concret el que anomenem servei del Bibliobús.

La capacitat física del vehicle és d'aproximadament 2.500 documents, però el seu fons real és molt més del doble. Els llibres constitueixen aproximadament un 65 % del fons i la resta són audiovisuals i revistes, i en el seu fons audiovisual són representats els diferents gèneres i tendències de la música i del cinema.

La secció infantil és un trenta per cent del total. Hi podem veure les darreres novetats en llibres de contes

i de matèries, pel·lícules, jocs d'ordinador de caire pedagògic...

Les enciclopèdies i diccionaris hi són en línia o en CD-Rom.

Els bibliobusos no són un servei aïllat de la resta de la comarca, cooperen i es coordinen amb les respectives biblioteques comarcals de Tremp i del Pont de Suert i amb la biblioteca de Sort en pautes conjuntes de préstec i disposen d'un servei de préstec interbibliotecari, amb el suport de la

Central de Préstec i Serveis Especials (CePSE).

El sistema dels bibliobusos no s'ha desplegat a tot Catalunya, i en paral·lel, s'ha detectat l'esforç de municipis de menys de tres mil habitants per dotar-se de petites biblioteques difícils de sostenir. Per a resoldre aquestes necessitats, l'any 2009 el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació va presentar, dins del Pla d'Equipaments Culturals de Catalunya (PeCCat), el Projecte del Pla <3000, que preveu la creació de punts d'informació i lectura (PIL).

NOTES

1. A les comarques de Lleida disposem de dos bibliobusos: el Bibliobús Pere Quart i el Bibliobús Garrigues Segrià, en ruta per vint-i-tres municipis de les Garrigues i part del Segrià.
2. Porta aquest nom en honor al poeta Joan Oliver, que va ser un dels xofers del Bibliobús del Servei de Biblioteques del Front durant la guerra de 1936-1939.
3. IDESCAT 2010.

Per a més informació:

- <http://biblioteques.gencat.cat>
- Central de Biblioteques Lleida
- telèfon: 973 23 63 44
- Bibliobús Pere Quart
- Telèfon mòbil: 647 333 338
- e-mail:
- bibliobuspquart.cultura@gencat.cat

No hi falta de res. Interior ben equipat del Bibliobús.

Esterri d'Àneu

El Pla <3000 considera que les biblioteques comarcals i els bibliobusos són el mitjà idoni per a donar suport a les necessitats dels municipis que disposin en el futur d'un punt d'informació i lectura (PIL) i potenciar conjuntament activitats de dinamització cultural conjuntament amb institucions locals.

Aquest és el cas d'Esterri d'Àneu, on l'Ajuntament preveu posar en funcionament un punt estable d'informació i lectura (PIL), que comptarà amb el suport del Bibliobús Pere Quart.

Els PIL ofereixen consulta, préstec, préstec interbibliotecari, accés a Internet, accés al Catàleg Col·lectiu, ofimàtica, activitats culturals i de foment de la lectura i serveis de suport de la Central de Préstec i Serveis Especials (CePSE).

Creiem que seran una eina conjunta amb l'aposta pels serveis bibliotecaris de qualitat a les zones rurals, a partir del convenciment que són un dels components bàsics per al desenvolupament individual i col·lectiu dels seus habitants.

El Bibliobús davant mateix del nou Ajuntament d'Esterri d'Àneu on s'ubicarà el flamant Punt d'Informació Lectora (PIL).

A Anton Sala-Cornadó, *in memoriam*

Anton Sala-Cornadó*. Tàrrrega (Urgell), 8 d'octubre de 1929. El seu pare, Josep, jutge de Tàrrrega, mor a l'exili el 5 de novembre de 1941.

Com a poeta es dona a conèixer a l'*Antologia Poètica Universitària* del 1950. Treballa quatre anys a la refineria de petroli Repes a Cartagena.

El seu primer llibre de poemes, *Aquest somni*, porta un pròleg d'Antoni Comas. Envia cada any una nadala clandestina que fa molta forro-lla.

Ha col·laborat a diferents programes radiofònics. Té una vintena de llibres poètics publicats. Cal destacar: *Suite pirinenca*; *Nadal*; *Un crit cap a la llibertat*, amb pròleg de Dolors Sistac, i *I finalment silenci*, amb pròleg de Joaquim Molas. L'any 1988, la Generalitat de Catalunya li atorga la Creu de Sant Jordi i l'Ajuntament de Tàrrrega li edita el poemari *El rostre*. Amb motiu del seus setanta anys, l'Institut d'Estudis Ilerdencs publica en dos volums la seua *Obra poètica* (1950-1999), amb pròleg de Josep Vallverdú, introducció a l'«Obra inèdita» de Josep Borrell i epíleg de M. Isabel Pijoan.■

*Síntesi biogràfica extreta del deliciós llibret *Viatge d'absències*, publicat en edició limitada el 2002.

POEMES

Destí

Quantes estrelles
has comptat dalt del cel?
A totes elles
hi ha el meu fat amagat
i el teu rostre de mel.

Viatge d'absències, 2002

**HI HA MOLTA GENT QUE SOMNIA
ELS JARDINS
FLOTANTS DE BABILÒNIA I NO
S'ADONA
QUE SOTA MATEIX DE LA SEVA
FINESTRA
FLOREIX UNA MERAVELLOSA
FLOR**

Si ho vols
pots cremar esglésies
però ningú no ho necessita
pots escriure novel·les
però ningú no ho necessita
pots fer-nos companyia
però ningú no ho necessita

Podem viure
sense les teves fàbriques
sense els teus automòbils
sense la teva dida
sense les campanes
sense els teus versos

I tanmateix
la teva filla
i la dona
i el drapaire
i l'enterramorts
et necessiten com la pluja, el paraigua

Obra poètica, vol II, «Obra inèdita»,
Lleida, 1999

Maria Barbal*

CCVÀ / Joan Blanco

Anton Sala-Cornadó, l'home vital i bo

Anton Sala-Cornadó exercint mestratge des de la seua estimada Tírvia als participants de la VIII Trobada d'Escriptors al Pirineu.

És difícil reunir tantes persones i tan diverses a l'hora de l'adéu públic d'una personalitat. I ho és que els mots de record familiar tinguin unes qualitats de mesura i d'afecte intens com les que va llegir el seu gendre, Ernest Fontich. Triar un poema i dir-lo meravellosament com va fer una amiga a l'inici. La cançó, que el seu fill Jordi-Benet ha musicat, i que va cantar, ens va fer somriure amb les llàgrimes encara damunt les galtes.

Del que es va dir, em quedaria amb el qualificatiu de bona persona. La bona persona, atenta als altres, que actua per al bé comú sense trobar-hi un guany més gran que l'amistat. Bona persona, que aprofundeix per conèixer's millor i estén la joia de viure al voltant. Polifacètic, atent, endevinador i valorador de l'altre, amant de la música simfònica i de l'òpera, de la natura en la seua immensitat i en la seua minúcia. Català fins al moll de l'os, maçó, pensador, estudiós de l'astrologia, poeta.

Anton Sala, nascut a Tàrraga l'any 1929 —el seu pare morí a l'exili a Montpeller el 1941—, fou enginyer tècnic químic, mestre, casat amb Amparo García, de Cartagena, i domiciliat a Barcelona i a Tírvia. Una filla, la gran, i tres fills. Ha estat de la generació sacrificada, aquella que ens ha salvat els mots, que ha fet possibles empreses polítiques i culturals de tota mena, amb esforç i temps personal, ell, sempre amb entusiasme. Si poguéssim veure consignades totes les activitats i empreses en què Anton Sala ha participat, ens quedariem astorats. En destaco alguna: Centre Comarcal Lleidatà, Club d'Amics de la Unesco, Front Nacional de Catalunya, Penya Joan Santamaria.

Un dels records més bells, el seu vitalisme. Un dels més personals, la seua veu, que llegia tan bé els poemes. I també, el seu tracte atent, la conversa laberíntica a causa dels múltiples interessos i del gust pels matisos i per aprofundir en cada un.

Ara bé, encara que la nostra relació no era gaire sovintejada, sense restar res al que he dit abans, li vaig notar una certa nostàlgia. Com a poeta lliurat a la meditació i a altres activitats, crec que se sentia poc tingut en compte dins del món cultural. No era el seu estil criticar.

Quan va complir setanta anys, l'Institut d'Estudis Ilerdencs va portar a terme l'edició de dos volums de l'*Obra poètica*, amb pròleg de Josep Vallverdú i epíleg de Joaquim Molas, el primer, i de Josep Borrell i Maria Isabel Pijoan, el segon. La inspiració joiosa, el trencament entremaliat, no és tan perceptible en els darrers poemes, els de *10 anys i un dia*, que li va editar la família el 2009, amb pròleg exquisit de la seua filla, la historiadora de l'art Teresa Montserrat. Rellegint-los hi ha referències continuades a fer balanç, al sentit conjunt de vida i mort. I, per què silenciar-ho, un clar pessimisme.

Em rendeixo Germans
capitolo del tot,
no us he salvat ni un mot
i us deixo el món d'abans.
(...) tinc ganes de dormir
i he parat el motor.

Però en el dia a dia continuava essent afable i alegre, continuava anant a l'auditori el diumenge al matí i l'estiu passat, ja malalt, encara va viatjar a Tírvia. Hi anava des dels anys seixanta. Tírvia, un dels pobles bombardejats durant la Guerra Civil, que va haver de ser reconstruït quasi del tot. Ell hi va comprar una vella escola i va fundar-hi Can Pistras. L'impacte dels objectes que la decoraven, quadres, eines, poemes, ceràmica... em van donar una idea de la seua immensa curiositat. Ell sabia del Pallars molt del que jo desconec. Cada 11 de setembre feia un parlament i llegia poemes, a Sort, davant del bust del general Moragas.

Com que ha estat una persona estimada, a prop de complir els vuitanta anys, va sorgir una afortunada iniciativa. La revista *URC*, que homenatja escriptors de Ponent, li va dedicar el seu volum 24. L'encert d'aquesta empresa, que promou i coordina l'Institut Municipal d'Acció Cultural de Lleida, el qual ha dedicat altres volums a Jesús Moncada, Joan Barceló o Concepció Maluquer, és per a mi que publica obra inèdita a part de valoració d'altres. El novembre del 2009 apareixia en celebració de l'aniversari d'Anton Sala. Crec que totes aquelles persones que érem a la ciutat del Segre per aplaudir-lo recorda-

rem la seua alegria desbordada, com un nen petit a qui per fi els Reis Mags li han encertat el regal.

De les amistats dels últims anys, la de l'Anton Sala és una de les que més valoro. Tractar amb ell era iniciar-se en un univers i rebre una felicitació, cada solstici d'hivern i cap d'any, amb un poema. Sense saber-ho per endavant, em va dedicar "El saüc desconegut", inclòs a *Els poemes de l'Abadia* i dins del segon volum de l'*Obra poètica*. Espero, Anton, que es compleixi l'esperança dels dos últims versos.

A cada instant, la vida és diferent
i ens sembla igual i hostil
perquè vivim amb insistent rutina.
Potser la mort no és cap acabament
i és només una posta matutina.

L'obra a què ha dedicat els últims temps d'escriptura és *L'Arnau, home de Déu. Banquet de tres jardins i postres a la carta*, sobre Arnau de Vilanova.

Et trobarem a faltar.■

* Diari Ara, 14 de març de 2011.

Davant la portalada de l'església parroquial de Tírvia acompanyat del valencià Martí Domínguez i el mataroní Jordi Font, escriptors.

Josep M. Montané

CCVÀ / Joan Blanco

L'Associació de veïns de Son, una eina per a millorar el poble

La societat civil catalana va ser una eina potent per a desenvolupar projectes socials com els Cors de Clavé, els grups de teatre dels pobles, els centres excursionistes i un munt d'activitats culturals fetes amb l'entusiasme d'uns quants i l'esforç de molts. Cap d'aquestes iniciatives no es feia amb subvencions. Què vull dir amb això? Doncs, que ara esperem que ens ho facin tot, i les administracions més properes no tenen els recursos suficients per a donar resposta a totes les necessitats.

Les associacions de veïns juguen un paper important en aquestes relacions institucionals, actuen d'enllaç entre les dues parts, transmeten les aspiracions del poble a l'Ajuntament (una altra cosa és la reciprocitat del circuit).

Al poble de Son, que no n'és una excepció, tenim una associació de veïns que es preocupa per transmetre a l'Ajuntament les necessitats i/o preocupacions del veïns, ja sigui pel que fa a la neteja del poble o a desperfectes ocasionats per diferents circumstàncies —com per exemple l'estat lamentable d'una casa cremada, molt propera al bé cultural d'interès nacional de Sant Just i Sant Pastor i que és un perill pel seu estat precari, alhora que afecta visualment l'entorn del monument— o bé avisant a qui corres-

El bugader recuperat.

pon per a la recollida de mobles i estris diversos deixats al carrer, o sol·licitant subvencions a organismes, com la que es va demanar al Parc d'Aigüestortes per arranjar la font de Pedra, que està en molt mal estat de conservació, i que malauradament no ens va ser concedida.

Aquestes demandes sovint no obtenen la resposta adient per part de l'Administració, però en altres ocasions, sí, i en veure que s'ha retirat la runa, que els mobles abandonats al carrer ja no hi són o que l'edifici de l'escola està en via de restauració,

veiem justificat que alguns veïns de Son dediquin una part del seu temps a vetllar per les necessitats del poble.

Les Valls d'Àneu són precioses, i Son és un racó d'una bellesa incommensurable. En temps tan difícils com els d'ara, els veïns hem de vetllar per la millora i conservació del poble. No podem formular grans projectes, perquè no hi ha diners, però sí que podem regar les flors que l'Ajuntament ens posa davant de casa, sí que podem portar els estris que no necessitem a la deixalleria, sí que podem no aparcar davant del senyal de plaça reservada a discapacitats, sí que podem aparcar als llocs adequats, sí que podem, en definitiva, ser més cívics.

Diuen que la carretera de Son la varen fer els veïns a pic i pala. Us imagineu que l'Ajuntament ens ho demanés ara? És impensable. Doncs, el que volia dir al començament és que hem de recuperar una societat civil capaç de treballar colze a colze amb la institució més propera, que és l'Ajuntament, per a la conservació i millora del lloc on vivim. ■

Il·lustre façana de les escoles públiques.

Jesús Alturo i Perucho

Àngel Portet

El doctor Francesc Antoni d'Orteu i de Copons prohom pallarès

La família Orteu té fondes arrels a la Pobla de Segur, que arranquen, probablement, ja del Pui de Segur. Esdevinguda una de les prosàpies més nobles del terme, els seus membres han jugat un paper rellevant en la vida política, militar i eclesiàstica del país.

No resulta difícil de trobar noms destacats d'aquesta nissaga en cada un d'aquests ordes, però, en aquesta avinentesa, vull referir-me sols a Francesc Antoni d'Orteu i de Copons (1739-1811), de qui se celebra enguany el bicentenari del seu traspàs a Barcelona el 23 de juny de 1811, a setanta-dos anys. No crec que actualment aquest personatge sigui un dels més recordats o, simplement, coneguts del noble llinatge pobletà, però, de son vivent, va ocupar alts càrrecs en la jerarquia eclesiàstica catalana, particularment a la cúria episcopal de Barcelona, dins el capítol catedralici de la qual fou canonge distingit i també vicari general de la diòcesi.

Francesc Antoni era fill de Dorotea de Copons i de Cerdella i de Jacint d'Orteu i de Bertran. Va fer els estudis superiors a la Universitat de Cervera, on obtingué, successivament, els graus de batxiller, llicenciat i doctor en dret canònic; aquest darrer títol, l'aconseguí amb la tesi *De disciplina morum ex Jure Canonico moderate tradenda Oratio habita ad Cervarienses Academicos in petitione Canonici juris Doctoratus*, publicada a Cervera el 25 d'abril de 1758. Es tracta d'un opuscle de gran qualitat literària, ple de referències al món clàssic i als seus autors més representatius, tant grecs com llatins. Però, amb tot, penso que hem de donar per vàlida la sospita, formulada ja per F. Torres

Façana noble de la casa pairal dels Orteu a la Pobla de Segur.

Detall de l'escut nobiliari de la família Orteu.

Amat, que el redactor d'aquest text, literàriament tan meritori, va ser, en realitat, el cèlebre humanista Bartomeu Pou i Puigserver (1727-1802), jesuïta mallorquí que fou, justament, professor de llengües clàssiques a l'esmentada universitat. No és que hàgim de creure que Orteu no rebés una bona formació humanística, però algun altre escrit seu em fa pensar que la seua capacitat d'expressió literària, certament correctíssima, no arribava tanmateix als cims més que remarcables que denota el text que aparegué editat amb el seu nom com a autor.

D'altra banda, sabem, pel seu propi testimoni, que Francesc Antoni d'Orteu exercí també, ni que fos esporàdicament, la docència a la universitat certerina, on féu diverses substitucions i oposità, sense èxit, a diverses càtedres de Dret Canònic. Fou, d'altra banda, sotsdelegat del bisbe de Girona al Tribunal Reial i Apostòlic del Breu a tot Catalunya. Actuà de visitador general per nomenament del bisbe Ascenci Sales (1755-1766), i va ser vicari general en dues seus vacants i jutge sinodal del bisbat de Barcelona.

Però, també aquí, sense negar-li possibles mèrits personals per a arribar-hi, no hem d'oblidar que devia comptar amb l'avantatge de dur un nom de família il·lustre i nobiliari, que feia d'ell un *eques catalaunus*, i amb

"...S'observa que podem observar que el nom s'ha transformat novament en "de Orteu".
Si admetem la facilitat amb què els noms metamorfosen, podem acceptar aquest canvi dels tres cognoms com a procedents d'una sola arrel.
La carta pobla avala l'existència dels familiars Dortheu en la nostra població, dins la data de 1335.
D'ençà del 1335, la carta de població ens permet alçar l'espèl, veu que cobria l'enfosquit historial de la casa Dortheu, fent brillar aquest nom en un dia tan llunyà uns breus moments només. Després es perd novament el fil d'aquesta història fins a arribar a la darrera del segle XVI, en què trobem el primer llibre parroquial que comença amb una partida de naixement del fill d'aquesta casa, Felip d'Orteu. Desapareguda aquesta línia, perduda entre les falles dels llibres parroquials, trobem en un llibre de matrimonis la partida de casament de Joan Pere d'Orteu i Inés Serra; i sis mesos més tard, la Inés, vídua, contrau nou matrimoni amb un altre Pere d'Orteu, essent, segurament, aquesta línia directa la que condueix als Orteu dels nostres dies.
Del segon matrimoni d'Inés Serra nasqué, en 1575 Francesc de Orteu i Serra, el qual es casà amb una germana de l'Oleguer Llorens i Torres, el 1615.
L'hereu d'aquest matrimoni, Francesc de Orteu i de Llorens, nasqué l'any 1624 i es casà amb Francesca de Miralles. Llor fill, Francesc de Orteu i de Miralles, nasqué l'any 1658 i es casà amb la noble dama Cecília de Bertran. D'ells nasqué, el 1688, un fill, Jacint de Orteu i de Bertran, que es casà amb Dorotea de Copons i de Cerdeller, noble dama del castell de Malmerrat, prop de Vilamur. Aquests foren els pares d'Agustí de Orteu i de Copons, que en néixer, en 1736, junyí al seu nom propi els dos cognoms que ell llavors heretà, i suprimí la lletra "H", passant a ésser de Orteu i de Copons.
Contragué matrimoni amb la dama Clara de Altamir i de Cistué, de Secastilla (Aragó).
Els seus germans, l'il·lustre senyor Isidre de Orteu i de Copons, fou nomenat arcedià major i canonge de la catedral de Girona i l'il·lustre Senyor Francesc Anton de Orteu i de Copons Canonge Antiguó de la catedral de Barcelona, en la qual fou enterrat.

Escut de la Casa d'Orteu.

110

111

l'ajut, si més no, del renom d'altres parents que havien assolit, prèviament, els més encimbellats llocs de la jerarquia eclesiàstica de Catalunya. Recordem que l'ardiaca major de Girona –i frustrat arquebisbe de Tarragona–, Isidor Bertran i Orteu (1648-1719), era de la seua estirp, i que al mateix capítol catedralici de Barcelona un altre parent seu, Pere Copons i Copons (1679-1753), havia ocupat un canonicat abans d'esdevenir bisbe de Girona el 1726 i arquebis-

be de Tarragona el 1728; sense comptar la reputació del seu pare i el seu germà en els ambients polítics, en els quals exerciren càrrecs de notòria responsabilitat.

Però voldria remarcar ara que Francesc Antoni d'Orteu fou proposat dins una terna per a la promoció a l'episcopat per a una seu d'Espanya o d'Índies el 1803. Tot començà amb una lletra que, en nom del rei, envià el ministre de Gracia y Justicia José Antonio Caballero (1754-1821) al bis-

be de Barcelona l'11 de març de 1803. El prelat barceloní, que aleshores era Pedro Díaz Valdés (1798-1807), presentà, entre altres, el seu nom, per bé que, com és evident, a la fi, la seua candidatura no prosperà; però el sol fet d'haver estat suggerida la seua nominació ja indica la gran estimació i alta consideració que li tenia el seu bisbe.

La Poble de Segur ens té ja acostumats a donar noms il·lustres de la vida pública; el canonge Orteu, en el seu moment, també ho fou.■

i enlairaven, i antic casal ha esdevingut propietat del bisbe de La Seu d'Urgell, qui el té lliurat a les religioses de la Sagrada Família, si que avui hi mantenen, si no aquella rànica noblesa passada, sí una nota escaient i simpàtica, més reconfortable, que aquella que passà en forma de casa de veïnat i cafès públics, a la darrerria del passat segle.

FAMÍLIA D'ORTEU

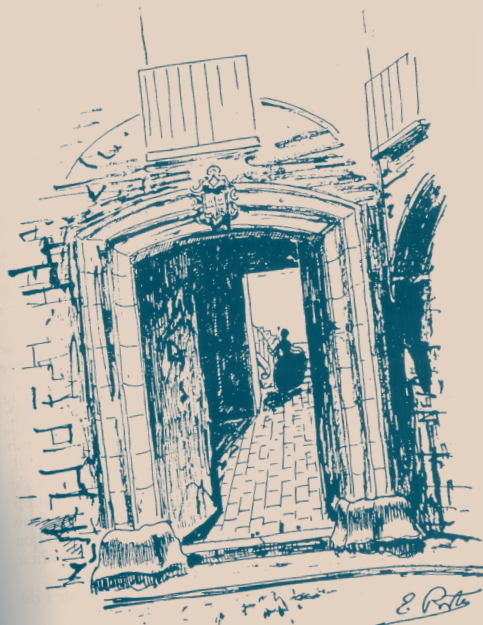
Les arrels que mantenen la vida de la família d'Orteu calen fondes dins de la història de la vila de La Poble.

Gairebé m'atreviria a afirmar la presència d'aquesta família en el naixement de la població. I no m'estranyaria gens que a l'igual que els Berenguer, els Orteu haguessin viscut en l'antic poble del Pui.

Fins avui s'havia cregut en el modern establiment d'aquesta família en la vida poblatana, creença fonamentada en l'aspecte del formós casal que avui habiten, i també en el desconeixement absolut dels antics familiars de la casa que visqueren abans de l'any 1575, o sigui al final del segle XVI.

Amb el descobriment d'això que venim anomenant carta pobla,⁶ trobada precisament en la mateixa casa d'Orteu, hem de recordar que, en traduir aquell històric document, es descobrí, entre els honorables testimonis que signen al costat del vescomte Pere VI, un Guillem Dorthieu. En el mateix document, entre els veïns que signen acceptant les llibertats i primícies ofertes a ambdós pobles pel seu senyor, hom llegeix també la signatura d'un Gibert Dorthieu.

Aquests dos noms, un d'ells propietari i veí de La Poble, l'altre vivint al costat del vescomte, són segurament germans o parents; el cognom dels dos és Dorthieu. Més tard apareix en la casa el nom dels seus habitants, transformat en "de Horteu", i en

Portada de la Casa d'Orteu.

6. Aquest document carta pobla l'havem publicat a la revista *Ilerda*, en el núm. VIII de l'any V (1947), òrgan oficial de l'Institut d'Estudis Ilerdencs (Delegació del Consell Superior d'Investigacions Científiques) sota el títol de: "Col·lecció Diplomàtica Ilerdencs", en llatí.

Ramon Sistac (UdL / IEC)

CCVÀ / Joan Blanco

Omplir la foscor de llum

Recerca a la vall Fosca

L'any 2007 es va posar en marxa, al Pallars Sobirà, el projecte "Aixalda. Estudi integral del dialecte pallarès". Un projecte encarregat pel Consell Comarcal del Pallars Sobirà al Grup d'Estudis de Llengua i Literatura de Ponent i del Pirineu, una associació privada d'investigadors el nucli "dur"

dels quals forma part també de l'Oficina de Llengua i Literatura de Ponent i el Pirineu del Departament de Filologia Catalana i Comunicació de la UdL, grup de recerca consolidat de la Generalitat de Catalunya

Aqueix projecte, encara no conclòs, pretenia des dels seus orígens:

L'any 2010 el projecte Aixalda es desplaça a la vall Fosca i eixampla el radi d'acció cap al Pallars Jussà.

La recollida d'informació lingüística de tota mena a cadascuna de les poblacions que integren el Pallars Sobirà mitjançant una recerca de camp realitzable a partir d'una sèrie d'enquestes directes i d'una xarxa d'informadors locals.

L'estudi dialectològic contrastiu del parlar a partir dels materials recollits, amb descripció de les seues característiques gramaticals i lèxiques, així com de les actituds sociolingüístiques dels parlants segons llur estratificació generacional, cultural, etc.

La classificació sistemàtica de les diverses manifestacions de literatura popular, història oral i cultura material recollides en el decurs de la recerca dialectològica.

La revisió i actualització dels estudis generals o parcials realitzats en altres llocs (i/o per altres persones o institucions) sobre el mateix territori.

La preparació de materials bibliogràfics i/o audiovisuals, en llenguatge planer, que permeten incidir, especialment en l'àmbit escolar i amb una visió exocèntrica, en el procés d'estandardització i normalització de l'idioma, amb aplicació directa al dialecte pallarès propi del Pallars Sobirà.

L'edició i difusió dels materials específics (toponímia, fauna, flora...), així com dels resultats generals de la recerca, com a contribució al desenvolupament territorial.¹

Val a dir que Aixalda, al llarg de les seues successives fases, ha comptat amb la col·laboració o el patrocini de diverses institucions públiques i privades (Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant

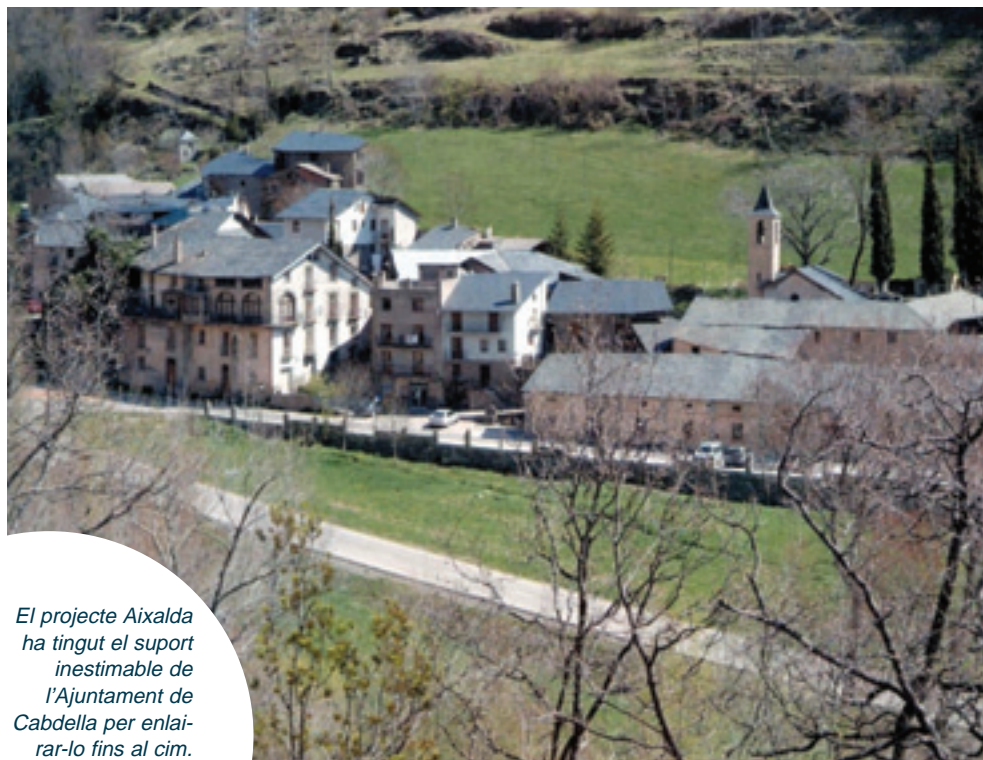
El projecte Aixalda ha tingut el suport inestimable de l'Ajuntament de Cabdella per enlairar-lo fins al cim.

Maurici, FECSA-ENDESA, Institut de Desenvolupament de l'Alt Pirineu i Aran, Institut d'Estudis Catalans, Generalitat de Catalunya, Ministerio de Ciencia y Tecnología...). Però el que ens interessa ara és remarcar la filosofia que té al darrere, i que podríem resumir en dos punts:

1 Primerament, hi ha una intenció socialitzadora de la recerca universitària. L'investigador trau un fruit científic, uns diguem-ne guanys, de la investigació sobre el territori. És just, en contrapartida, que els rèdits d'aquest fruit, d'aquests guanys, retornin al mateix territori, a la mateixa societat que els ha generat.

2 En la mateixa línia, la recerca –i aquesta ha estat la seua principal innovació metodològica– pot recolzar no solament en els investigadors formats directament per la universitat, sinó també (i principalment) en persones del mateix territori o que hi estan molt implicades. Persones, en definitiva, que coneixen molt més bé el medi que no pas els mateixos directors de la recerca i que, a més, s'espera d'ells que acabin essent bons propagandistes d'aqueixa filosofia.

És en aqueix context que, aprofitant l'avinentsa de les pràctiques de l'assignatura "Investigació en dialectologia catalana" dels estudis de segon cicle de filologia catalana a la UdL, un equip de dotze estudiants,² dirigits per qui subscriu aquestes ratlles (director a la vegada del projecte), es van desplaçar durant uns dies de novembre del 2010 a la vall Fosca, amb la intenció d'estendre l'àrea de recerca d'Aixalda al Pallars Jussà i verificar sobre el terreny la conti-

nuïtat de fenòmens dialectals pallaresos en els pobles de la capçalera del riu Flamisell. Durant tres dies i gràcies a la col·laboració desinteressada de l'Ajuntament de Cabdella,³ hi van dur a terme les entrevistes pertinents en un ambient relaxat i distès, d'entesa i de convivència, cosa que ha permès d'assolir diversos objectius:

■ Comprovar, *in situ*, les dificultats i reptes que comporta la recerca de camp en dialectologia i disciplines de base empírica afins.

■ Establir el traçat d'algunes de les principals isoglosses del pallarès, tot comprovant que en algun cas havien estat, fins ara, mal descrites en la literatura dialectològica (com és el cas de la e oberta de *primèr, ribèra, fèr...*, que corre una mica més al sud del que s'havia dit fins ara).

■ Fomentar entre els estudiants el coneixement del medi, del territori, de la societat autòctona i del dialecte pallarès (i, per extensió, de tota varietat geogràfica marcada d'una llengua).

■ Promoure entre els parlants de la varietat autòctona la reflexió sobre la llengua i el seu valor no solament comunicatiu, sinó també simbòlic i patrimonial.

■ Redundar en la idea que Universitat i societat han d'estar profundament entrelaçades i han d'interactuar constantment. La recerca universitària no té cap sentit si no fa seu allò que, parafrasejant Lucreci (i el lema de la Universitat de Barcelona), podríem enunciar com a «universitas profundet omnia luce».

Es pot considerar que tots els actors que hi intervingueren (estudiants, informants, director, Ajuntament...) van coincidir en la valoració positiva de l'experiència i en la necessitat de persistir a fer avançar la pràctica universitària per aquest camí. ■

NOTES:

1. GRUP D'ESTUDIS DE LLENGUA I LITERATURA DE PONENT I DEL PIRINEU (2006), *Aixalda. Estudi integral del dialecte pallarès. Projecte*. Exemplar mecanografiat, Lleida.

2. Judit Aluja, Gemma Fabregat, Anna Fuentes, Raquel Molina, Gemma Palà, Dúnia Riart, Isabel Rosell, Carme Roureda, Laia Rúbia, Pau Salla, Laia Sánchez i Adelaida Suñer.

3. Cal agrair especialment la dedicació d'Eva Perisé.

TV Premi per als

Quina és la situació de l'aneuenc, ara com ara? I com devia ser fa cent anys, quan mossèn Alcover va visitar les Valls d'Àneu per recollir un seguit de paraules pròpies d'aquestes terres? En què va consistir la feina d'aquest lingüista incansable?

Per buscar i proposar una resposta, els alumnes de quart d'ESO del SES Morelló d'Esterri d'Àneu van dedicar el projecte de recerca del curs 2009-2010 a l'elaboració d'un documental. I la tasca que van dur a terme ha estat premiada pel Consell Audiovisual de Catalunya en el certamen que convoca cada any amb el nom d'"El CAC a l'escola". El jurat va valorar, sobretot, el rigor amb què s'havia desenvolupat un gènere televisiu complex com és el documental.

El treball es titula *Les Valls d'Àneu i el pallarès. Tot recordant la visita de mossèn Alcover* i va ser íntegrament elaborat –recerca d'informació, guió, gravació i muntatge– pels nois i noies. S'estructura en tres blocs. D'una banda, esbossa el perfil geogràfic, econòmic, històric, etc. de les valls; d'altra banda, recrea les excursions que va fer el mossèn pel territori per recollir lèxic en unes fitxes

que van acabar esdevenint el *Diccionari català-valencià-balear*; i, finalment, entrevista persones que hi viuen (nascudes o no nascudes aquí) preguntant-los el significat d'una colla de mots i expressions pallaresos.

Al SES Morelló ja fa temps que s'utilitzen les noves tecnologies, i concretament la creació en vídeo, com a recurs pedagògic. Quan el centre va proposar la realització del documental en l'últim curs de l'ensenyament obligatori, ho va fer amb la intenció de sintetitzar els coneixements d'edició que tenien els alumnes en un treball d'una certa ambició. I, paral·lelament, amb la voluntat que copsessin i se sensibilitzessin sobre les peculiaritats que presenta el territori, unes peculiaritats que li donen un valor propi i que, de vegades, pel simple fet de viure-hi, passen desapercebudes. El treball en grup era un altre incentiu: calia distribuir tasques i coordinar-se per tal que el resultat final fos satisfactori.

A Barcelona, la consellera d'Ensenyament, Irene Rigau, atorgant el diploma de reconeixement a l'alumna Marta Queralt i a la professora Judit Mulet.

alumnes d'Esterri

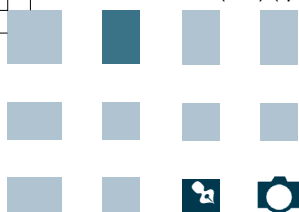
I ho va ser: el documental presenta de forma atractiva i, com destaca el CAC, rigorosa quins són els trets característics de les Valls d'Àneu, sobretot en relació amb la seua riquesa lèxica. L'exercici de comparar la llengua que va recollir mossèn Alcover un segle enrere amb la que parlen els habitants d'avui permet constatar que, malauradament, algunes d'aquelles peculiaritats es van, a poc a poc, esvaint.

A l'hora de fer el documental, els alumnes van poder comptar amb fonts de consulta com la versió digital de l'obra del mossèn (<http://dcvb.iecat.net>), el llibre *Antoni M. Alcover a les Valls d'Àneu*, de Maria Pilar Perea, i el diccionari *Aïna*. Que el CAC ara premii la tasca de vint-i-dos alumnes d'Esterri és, a banda d'un reconeixement a la feina ben feta, una manera de valorar la tenacitat de totes les iniciatives que s'han enfrontat i s'enfronten a l'anàlisi de la situació del nostre patrimoni —en aquest cas, lingüístic— i que volen contribuir a difondre'l per evitar que l'homogeneïtzació l'esclafi.■

Foto coral dels alumnes de quart d'ESO del SES Morelló d'Esterri d'Àneu amb el diploma atorgat pel Consell Audiovisual de Catalunya.

Paraules de Marta Queralt en representació del SES Morelló i dels seus companys i companyes de quart d'ESO, sota l'atenta mirada del popular presentador Ramon Pellicer.

Antoni Añó

Quatre imatges aneuencques

Romànic integrat

L'església suspesa en el paisatge sembla brotar de la primavera furiosa.

En recórrer la carretera d'Unarre a Cerbi, la visió de l'església de Sant Joan d'Aurós sempre ens suggereix la possibilitat d'apropar-nos-hi per fer-hi un cop d'ull. Com que l'antic camí d'Aurós a la rodalia d'Unarre és gairebé irresistible, fem via, curiosos i amb pas esquivol, enmig de tifes d'euga, a través d'aquest curt recorregut on sembla que el temps s'hagi aturat. Hi trobem Sant Pere i Sant Joan agermanades, l'una a prop de l'altra. Encara que Sant Joan es construí abans (possiblement cap a finals del segle XI), totes dues són esglésies romàniques pertanyents al llogarret històric d'Aurós, citat com a localitat (Oros), ara desapareguda, en la transcripció dels Privilegis d'Àneu per Valls i Taberner. De ben segur que quan aproparem el nas al porticó obert de la portalada de Sant Joan per veure'n l'interior, hi observarem els arcs d'accés als absis i els arcs formers que sostenen les tres naus originals del temple. Tot un privilegi aneuenc.■

Després d'uns quants anys exercint de fallaire —quin privilegi!—, puc dir que els qui ho hem viscut sabem que aquest és un dels moments més emocionants de la nit de Sant Joan: L'instant en el qual el foc renovador pren embranzida des d'un replà de la muntanya del Faro. Quan els troncs esberlats s'encenen sobre les brases, tothom es disposa a retirar la seua falla de la gran foguera. Cal iniciar la ruta de descens, sense camí marcat, tot seguint les torxes del davant que ja serpentegen com un drac excitat entre tolls i sotracs. Ben i ben avall albirem el poble d'Isil, enmig del fum de les traques i el so de la comparsa. La repetició incansable de la marxa dels fallaires ens submergeix en un estat d'èxtasi que fa brollar l'adrenalina a flor de pell. Ja som ben impregnats de l'agradable fum i en disposició de conduir el foc primigeni, ara renovat, a les entranyes del poble.■

Siluetes en la nit

L'incansable ritual del fallaire al voltant del foc primigeni.

Mirador del Negre

Aquestes roques del Negre de Cabanes han estat compartides des de... qui sap quant de temps! Com que és un mirador irresistible i molts se'l fan seu, de fet és cosa personal i també un privilegi aneuenc on l'entorn natural llueix com el sol radiant. Gairebé sense adonar-nos-en, en aquest racó de món podem passar fàcilment de la contemplació a la meditació. Enmig d'aquest panorama tan absorbidor, la pel·lícula de la nostra vida desfila, val a dir que amb un cert desordre, i fa bona la dita del "no som res".

Reposem un instant sobre la pedra. Al bell límit de les aigües de l'estany, la visió exuberant de l'illa retorna el llit d'herba a la memòria.■

Llosats

El temps pentina els llosats i vesteix els camins amarats d'hivern.

Diríem que això és cert? Sembla, però, un miratge. Sobretot si contemplem tranquil·lament aquesta imatge des de la finestra. En observar els detalls amb una certa atenció, ja no veiem la carretera situada al fons, sinó un camí semblant al que surt del poble de Son cap amunt, en diagonal. I també ens adonem que, a excepció d'uns acabats propis del segle vint, poca cosa, ben bé podríem situar-nos cent anys enrere. Val a dir que hi manquen un parell de casalots medievals ja desapareguts. Tanmateix se'ns obre un brollador de gaudi força tranquil·litzador tot observant l'harmonia d'aquest paisatge urbà després d'una nevada. El temps d'hivern posa les coses al seu lloc: un altre privilegi aneuenc.■

Ferran Rella

CVÀ / Joan Blanco

“Anem, Cuca, que avui tenim feina llarga.
Eduard de Masover ha trucat que un
autocar de jubilats està a punt d'arribar.”

Jaume de Moreu i la gossa Cuca davant l'entrada al conjunt monumental dels Sants Just i Pastor de Son.

Jaume de Casa Moreu el guardià de l'església parroquial de Son

Jaume acabava pacientment l'esmorzar i s'iniciava aquell mateix ritual que ja durava ben bé més d'una vintena d'anys. Cuca movia la cua i arrencava fuent cap a la porta, l'esgarapava i tornava cap a Jaume a llepar-li la mà, buixava dues vegades com si li digués: “Va, home, que farem tard”. A pleret agafava el bastó d'avellaner i uns quants paners que s'havia entretingut a confegir en les llargues vesprades hivernals i colava la porta amb l'ànim segur que avui en vendria algun.

D'ençà que havia tingut un ensurt al cor i que va haver d'afluixar les feines pageses fins que es va vendre totes les vaques, Jaume de Moreu es va convertir en el més fidel i entregat

guardià de Sants Just i Pastor de Son. Fou un col·laborador infatigable del Consell Cultural a la dècada dels noranta, en què es desplegà una rabiosa efervescència recuperadora del patrimoni aneuenc. Darrerament, també de l'Ecomuseu, que inclou la visita a Sants Just i Pastor. Havia viscut amb intensitat cadascun dels projectes que prometien arranjar i embellir la seua estimada església parroquial, i n'estava tan cofoi: l'escala d'accés al majestuós campanar, la recuperació del magnífic retaule de Pere d'Espallargues, la descoberta i visualització de les pintures murals, l'adequació del baptisteri, l'òptima solució de la sagristia que va evitar-ne la humitat

interior, l'arranjament i el tancament del Comunidor... Des del seu banc preferit estès de postals i diptics informatius, Jaumeno parava d'apuntar allò que podria servir per a fer-la encara més atractiva i, sobretot, més eficaç. Cuca, arraulida a la vora, se l'escoltava atentament, ens mirava, llavors, amb aquells ulls negres plens de raó i movia el cap confirmant cadascuna de les santes paraules de l'amo. Ara, tots dos, Jaume i la inseparable Cuca, ens contempen des de la fotografia color sèpia del record i beneeixen complagudament que el programa Romànic Obert enllesteixi el 2012 la feina d'endiumenjar la seua estimada i eterna església parroquial.■

*El Consell Cultural de les
Valls d'Àneu vs desitja*

*Bones Festes i
cultural any 2012*

Pascal Caumont

Arxiu Vox Bigerri

Polifonies al Pirineu de Gascunya

El Pirineu gascó és molt ric d'una tradició cantada avui encara molt popular, el cant amb veus. Antiga tradició alhora sagrada i profana, hòmens, dones, nois i noies i gent gran es troben en determinants moments de l'any per cantar tots junts, a tres o quatre veus, en una polifonia que fa sonar les veus i crea vibracions i emocions en un ambient festiu.

El grup Vox Bigerri, "Còr d'òmes de Bigòrra", creat el 2004 al Conservatori de Tarba (Tarbes en francès), està al davant d'aquest moviment de revitalització del cant gascó. Té molt d'èxit a Occitània i també a tot França per fer conèixer aquesta vocalitat tradicional. S'ha donat també a conèixer en més d'una festa fora de França, a Catalunya, Espanya, Bèlgica i Itàlia, on ha destacat per la seua energia en l'espectacle, per la qualitat de les seues veus i pel seu esperit convivencial. Ha tingut la gosadia de fer sentir aquest repertori acarant-se a d'altres polifonies tradicionals (Sardenya, Còrsega, Euskadi, Itàlia, Catalunya...) i també a d'altres estètiques musicals (crea-

Pascal Caumont, director del grup.

El grup Vox Biggerri al complet.

cions contemporànies inspirades en mites i imatges llegendàries).

El director del grup és Pascal Caumont, cantant, professor als conservatoris de Tarba i Pau, procedent d'una família de músics gascons per un costat, i per l'altre costat provinent d'una família de Ribera de Cardós (família Català) emigrant a Gascunya a finals del segle XIX. Ara són molts els alumnes de totes les generacions que a Tarba i a Pau aprenen les cançons en llengua occitana i les canten a las places, als cafès, als mercats, en concerts, etc. Des del 2010, l'Ajuntament de Tarba organitza un gran Festival de Polifonies; l'edició del 2011 ha aplegat unes 15.000 persones i s'hi han sentit les veus de dones i hòmens de Bigorra, el Bearn, Euskadi, Itàlia i Catalunya.

Aquesta pràctica és molt social, és a dir, que la porta a terme la gent "normal". No és una pràctica reservada a uns especialistes de la música, ans al contrari, és per a tot el poble, per a totes les persones que en vulguin gaudir. Tothom es pot afegir a la redona on s'està cantant, s'ha de sentir la veu de cadascú al mig del so col·lec-

La polifonia anima els cors i agermana veus.

tiu. Això fa néixer una ona conjunta, unes vibracions molt corporals i sonores. D'aquests moments de cant espontani se'n diu "las canèras", i es poden practicar durant tota la nit.

Per una altra banda, es fa la difusió dels grups de concerts, formats per hòmens, dones o joves. Vox Biggerri està gravant ara el seu tercer CD, que sortirà per Nadal. Els CD d'aquest grup es

poden visitar i encomanar a la web: <http://www.voxbiggerri.com>

La polifonia és una música generosa, que no es pot concebre sense la complicitat, la coneixença i el respecte als altres. Els sis cantaires de Vox Biggerri ens ofereixen passió, intensitat i emoció; en una paraula, tot allò que la seua alquímia proporciona a la polifonia del grup.

Activitats 2011

Joan Blanco i Laura Grimau

CCVÀ

VIU EL TEU COMERÇ AL CARRER

Esterri d'Àneu, 11 de juny

Dissabte, 11 de juny, va tenir lloc a Esterri d'Àneu la fira de botigues al carrer per donar a conèixer els seus productes i serveis: roba, sabates, menjar, complements per a la llar, accessoris personals, joies... La festa va ser amenitzada per un grup d'animació destinat a petits i grans.

BITLLES

Valls d'Àneu, d'abril a octubre

Aquest any s'ha celebrat el quart campionat de bitlles, en el qual han participat deu equips femenins i set de masculins dels diferents pobles participants:

Sorpe, València d'Àneu, Esterri d'Àneu, Espot, Escaló i Isil. Els guanyadors d'enguany han estat les dones de València d'Àneu i els homes d'Escaló. Un sopar el dia 15 d'octubre ha servit de cloenda del campionat, coincidint amb la Fira de Santa Teresa.

EXPOSICIÓ "FALLES DEL 57" D'EN PERE CATALÀ I ROCA

Isil, 23 de juny

MARXA POPULAR DE LES VALLS D'ÀNEU

Valls d'Àneu, 12 de juny

Tot rememorant el "Memorial Edu, Just i Quique", aquest any s'ha celebrat la Tercera Marxa Popular de les Valls d'Àneu, amb una marxa de resistència de 40 km, una marxa popular de 20 km i una caminada popular al voltant del poble.

Coincidint amb la festa major d'Isil, aquest any s'ha organitzat l'exposició "Falles del 57", de Pere Català Roca. Les fotografies, de mida mural impreses en tela, es van exposar penjades a l'exterior de les cases del poble. Junt amb l'exposició, Rafael Dalmau Editors va treure a la venda el llibre *Isil i les Falles (1957)*, promogut per l'esmentada entitat i que constitueix el número 1 de la nova col·lecció de llibres fotogràfics "Nitrat de Plata".

Foto: Joel García

ELS MIRACLES DE SANTA MARIA

Tomeu Aller

Esterri d'Àneu, 2 de juliol

El retorn escènic

L'any 1997 el Consell Cultural de les Valls d'Àneu va encarregar a l'escriptor pallarès de Pessonada Pep Coll l'elaboració d'un retaule de vida aneuenc per tal de ser representat. De la seua inspiració fecunda i amb la col·laboració de l'historiador de Salàs de Pallars Cisco Farràs, en van sortir *Els Miracles de Santa Maria d'Àneu* que es van representar per primera vegada i sota la direcció de Joaquim Vilà i Folch dins el marc de la IV Trobada d'Escriptors al Pirineu al Polisportiu d'Esterri d'Àneu. Fou un dia pletòric, però fugaç, per al públic, per als actors i actrius d'Àneu, per al grup Triangle Teatre i per als escriptors que hi van col·laborar. Les paraules de Joaquim Vilà i Folch, el malaganyat director, foren premonitòries de la llarga letargia que havien de viure aquests Miracles: "La representació dels Miracles de Santa Maria d'Àneu ha quedat lluny. El teatre és un art efímer i, acabada la representació, no en queda res d'aquella sensació màgica que ha unit actors i espectadors. Queden, això sí, el objectes que s'han fet servir, les robes i el vestits, però sense aquell alè que els va donar vida; són objectes sense ànima, són robes sense sentit. Potser alguna fotografia haurà atrapat la imatge immòbil del moment... Només ens queda un record –cada vegada més lluny i esborradís– en les persones que hi van intervenir i en les que formaven el públic."

L'any 2010 als Serveis Territorials de Cultura de Lleida, sota l'empara dels Tallers per a la Festa, reneix el projecte Miracles de Santa Maria.

S'han hagut d'esperar catorze anys perquè el miracle teatral es repetís. Després d'aquella primera representació, d'aquell record, la màgia escènica, l'alè que va donar vida als Miracles es projectava de nou sobre territori aneuenc. Ho va fer amb tota la força i passió necessàries per tal d'esdevenir un espectacle harmònic i cohesionador sota l'empara dels Tallers per a la Festa generats pel Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana (CPCPTC) i gestionats per

FUSIC. L'Ajuntament d'Esterri d'Àneu, l'organitzador; el suport del Consell Cultural de les Valls d'Àneu; la creativitat de Xelo Olabe en el taller de vestuari i de Miquel Seguer en el d'escenografia; les dones i els homes d'Àneu, que van fer possible aquesta representació; Pep Coll i Cisco Farràs, els autors, i, molt especialment, el director, Roger Cònsul, varen convertir una imatge mòbil i ancorada en el passat en un retaule de vida àgil, dinàmica i captivadora.

Activitats 2011

XVIII TROBADA D'ES- CRIPTORS

Solsona, 24, 25 i 26 de juliol

Durant el darrer cap de setmana del mes de juny, l'aventura literària de les Trobades d'Escriptors al Pirineu s'ha celebrat a Solsona amb la participació d'escriptors dels Països Catalans i també de llengua occitana. Coincidint amb l'acte, hi va haver la inauguració de l'exposició "L'esperit d'Àneu. Les Trobades d'Escriptors al Pirineu. Una experiència cultural i literària paradigmàtica" a la sala d'exposicions temporals del Museu Diocesà i Comarcal de Solsona, la projecció d'un videoreportatge a càrrec del seu autor Aleix Gallardet i la presentació del llibre *Giranto*, relats pirinencs sobre la memòria històrica, a càrrec de Ferran Rella, coordinador de les Trobades.

ELS CAMINS DE LA LLIBERTAT

Esterri d'Àneu, 10 de juliol

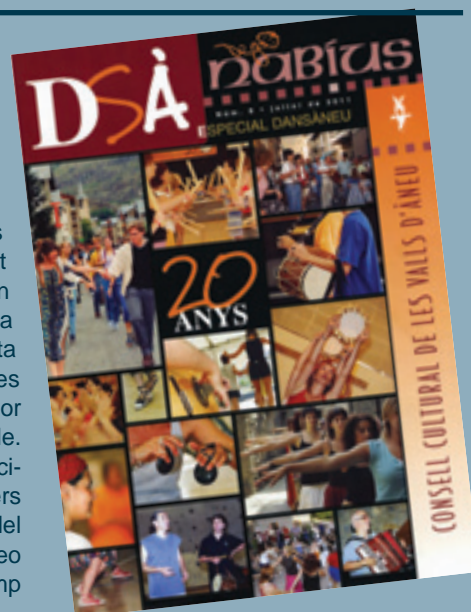
De forma cíclica, quan l'estiu ja punteja, s'escolta novament a Àneu un itinerari fecund de llibertat. El poliesportiu d'Esterri abraça calorosament els participants i veïns transfronterers dels Chemins de la lliberté per testimoniar en un sol clam la voluntat de reconeixement i també per homenatjar tots aquells que amb sofriment varen haver d'iniciar, per força, tan singular viarany.

DANSÀNEU, 20 ANYS

Esterri d'Àneu, del 12 al 17 de juliol

Coincidint amb el seu vintè aniversari, un cop més s'ha celebrat la festa del Dansàneu, una setmana dedicada a la dansa tradicional, dins el marc de l'Escola d'Estiu Fescat 2011. Dins de les celebracions, van destacar una exposició de fotografia a l'Ecomuseu, la publicació de la revista *20 anys Especial Dansàneu*, i actes diversos amb la presència del director Lluís Puig commemorant l'efemèride. La festa va ser amenitzada amb recitals nocturns, cercaviles pels carrers del poble i música al nou recinte del Firal amb els grups Bramatopin, Eliseo Parra Trio, Factoria Mascaró, Estramp Jaç i els Solistes de la Costa.

ESBAIOLA'T

Esterri d'Àneu, del 22 al 24 de juliol

L'últim cap de setmana de juliol va tenir lloc a Esterri d'Àneu la quarta edició del festival de teatre Esbaila't, amb espectacles de circ, teatre, pallassos, cercaviles... Una trobada de "superherois" especialitzats en rialles, jocs impossibles, malabars, ritmes efervesents, dansa, etc.

XXIV PUJADA AL PORT DE SALAU

Port de Salau, 7 d'agost

Un any més i seguint amb la tradició, el primer diumenge del mes d'agost es va celebrar la pujada al port de Salau, organitzada pel Cercle d'Agermanament Occitano-Català, per la llengua i l'amistat entre els dos pobles. L'acte va aplegar, com cada any, gent de diferents procedències per reivindicar els llaços de fraternització entre catalans i occitans.

Foto: Josep Carrera

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE *RAPINYAIRES A CATALUNYA. CONÈIXER-LOS I OBSERVAR-LOS*

Esterri d'Àneu, 27 d'agost

La Quadra de Casa Gassia a l'Ecomuseu va acollir la presentació del llibre *Rapinyaires a Catalunya. Conèixer-los i observar-los*, del naturalista Màrius Domingo de Pedro, un llibre amb la intenció de donar a conèixer de manera clara i entenedora els ocells de presa que hom pot observar a Catalunya.

A més a més de l'autor, va participar en l'acte Ferran Rella, president del Consell Cultural.

FESTES DEL SETGE D'OLP, LO SOMNI D'UN PALLARS LLIURE

Plaça d'Olp, 14 d'agost i recinte firal d'Esterri d'Àneu, 15 d'agost

El dies 14 i 15 d'agost va tenir lloc a Olp i Esterri d'Àneu, respectivament, la representació teatral, a càrrec de veïns d'Olp i el municipi de Sort, de l'obra *Lo somni d'un Pallars lliure*, sobre els nou dies de setge del poble d'Olp i el lliurament del castell de València d'Àneu per Caterina Albert, esposa del comte Hug Roger III.

FIRA DE SANTA TERESA

Esterri d'Àneu, 15 i 16 d'octubre

La comarca ha pogut gaudir un any més de la tradicional fira ramadera de Santa Teresa, una de les fires amb més història i participació dels Pallars, amb els concursos de vaca bruna i cavalls.

Activitats 2011

FESTIVAL DE MÚSICA

Els Pirineus en el mapa europeu de festivals

Josep Maria Dutrèn

Violeta Amargant

El Festival de Música Antiga dels Pirineus persegueix un doble objectiu: d'una banda, omplir un buit a Catalunya, perquè tenim festivals importants de pràcticament tots els gèneres, però cap de música antiga; d'altra banda, generar eines capaces d'atreure un turisme de qualitat.

Està demostrat que la música antiga, especialment situada en contextos arquitectònics històrics, mobilitza un determinat turista de nivell cultural i poder adquisitiu mitjà o alt. I el Pirineu és una potència mundial en matèria d'art romànic. Si a això hi sumem totes les possibilitats que ofereix una natura que ha estat generosa amb el territori, amb els seus boscos, rius, llacs i parcs naturals, disposem de tots els ingredients necessaris per construir un projecte que situarà les comarques pirinenques en el mapa europeu de l'alta cultura.

Ara bé, per arribar a assolir tots aquests objectius, són imprescindibles diversos factors: el primer és tenir paciència. Tot això no s'aconsegueix en un any ni en dos. Cal anar sembrant i recollir després la collita. L'èxit artístic i de crítica en aquesta primera edició és un adob molt adequat que obre perspectives optimistes.

En segon lloc, és absolutament necessari que la gent del territori es faci seu el festival. Un projecte social i comunitari no triomfa mai si la gent li dóna l'esquena i només és suportat per les administracions. Tenim un exemple prou il·lustratiu amb els Jocs Olímpics del 1992 i amb el Fòrum de les Cultures del 2004. Dues activitats ambicioses que van tenir un resultat molt diferent perquè la ciutadania va

El dia 10 de setembre, a València d'Àneu (Pallars Sobirà) i amb l'actuació de Nuevo Sarao, el Festival de Música Antiga del Pirineu tancava brillantment el cicle d'actuacions aquest primer any. Setze concerts en total, tres dels quals celebrats a les Valls d'Àneu. La voluntat institucional i la decidida i ferma participació municipal n'han estat el motor essencial.

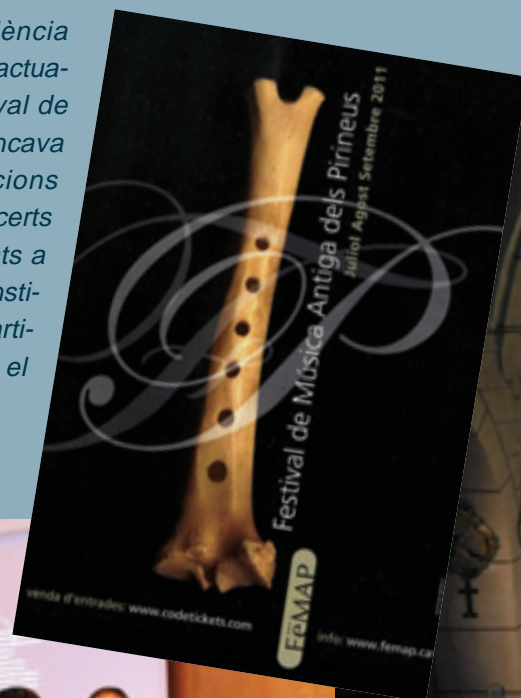

El conseller Ferran Mascarell presenta a Barcelona el I Festival de Música Antiga dels Pirineus.

acollir amb il·lusió la primera i amb indiferència la segona. Això vol dir que algun dia hem de veure els aparadors de les botigues ornamentats amb motiu del festival, per posar un exemple fàcil.

En tercer lloc, hem de garantir un nivell de qualitat artística com la d'aquest any. L'aficionat no es desplaça per qualsevol concert: vol el millor, vol una oferta que no pugui trobar a qualsevol altre lloc, vol descobrir coses noves.

I, finalment, hi ha un altre aspecte bàsic: la unió. En aquesta edició, deu municipis han participat en el festival. I encara hem de créixer. Cap municipi per si sol arribarà a obtenir els beneficis que podem aconseguir plegats. Però amb l'esforç col·lectiu i amb la feina ben feta sí que ho aconseguirem. Sense complexos, en un sol any ja tenim el millor festival de música antiga de tot l'Estat. Ara hem d'aconseguir ser un dels grans d'Europa. ■

ANTIGA DELS PIRINEUS **FeMAP**

Redescobrint Joan Araniés, un compositor actiu al Pirineu en temps del barroc

 Màrius Bernadó i
Rafael Bonavita

 CCVÀ / Joan Blanco

Recuperar un repertori, un patrimoni musical oblidat durant molts segles i imaginar com hauria sonat en la seva època, tot fent arribar el seu missatge al públic d'avui, suposa un repte tan difícil com estimulants. El fet de recuperar músiques del passat és un fenomen relativament nou en la història de la música. Aquest és l'esplèndid exercici recuperador que Màrius Bernadó i Rafael Bonavita han realitzat sobre l'obra desconeguda del compositor dels segles XVII Joan Araniés

Sant Andreu de València d'Àneu acull la proposta inèdita i recuperadora del compositor Araniés a través del Grup Nuevo Sarao.

Ben poca cosa es coneix d'aquest compositor i mestre de capella actiu durant la primera meitat del segle XVII. Alguns autors el fan originari de Saragossa. Altres, sense gaire fonamentació, proposen que va estudiar a la Universitat d'Alcalá de Henares abans de traslladar-se a Roma com a sacerdot i mestre de capella del duc de Pastrana. Les primeres dades certes el situen a Tortosa, on sembla que va exercir en diverses etapes entre el 1604 i el 1614. Després marxà a Lleida, on ocupà el càrrec de mestre de capella de la catedral entre l'octubre del 1614 i el maig del 1620. La següent dada de la seva biografia el situa a Roma, al servei de l'ambaixador de la Corona

espanyola a la Cort papal, Ruy Gómez de Silva y Mendoza de la Cerda, tercer duc de Pastrana i príncep de Melito. Durant la seva estada romana, com a capellà i mestre de la capella musical del duc, publicà un volum amb un recull de composicions musicals profanes en llengua castellana i acompanyament de guitarra titulat *Libro segundo de tonos y villancicos a una, dos, tres y quatro voces* (Roma, 1624). Res sabem del suposat primer llibre que Araniés degué escriure i, possiblement, publicar també a Roma. Poc després de la mort del seu protector, esdevinguda el 1626, Araniés tornà a Catalunya. Entre el 1627 i el 1634, ocupà el magisteri de cant de la catedral de la Seu d'Urgell,

càrrec que tornà a ocupar breument l'any 1649. Un any més tard, el seu rastre es perd definitivament.

La seva obra musical conservada és realment escassa. A més de les dotze composicions que integren el *Libro segundo de tonos y villancicos*, tan sols han perviscut mitja dotzena més d'obres en un cançoner conservat a la Biblioteca Casanatense de Roma. Les peces recollides en el volum publicat són, però, una excel·lent mostra de la música ibèrica i italiana de l'època i el millor exemple de les estretes relacions culturals i musicals existents entre les dues ribes de la Mediterrània en aquell moment. Aquí Araniés demostra ser un compositor pioner, perfectament

Activitats 2011

adaptat als usos de la modernitat musical del barroc que just en aquells anys s'estava imposant des d'Itàlia a la resta del món. La seva singularitat, tant com el mèrit artístic de la música del mestre Araniés, justifica plenament la seva recuperació i revaloració.

El més habitual al llarg dels darrers segles havia estat viure i escoltar la música contemporània de cada època i, eventualment, aprendre d'algun mestre significatiu del passat. El músic que en ple segle XIX es dedica al repertori del Renaixement o del Barroc busca informacions que li per-

continua destinat originalment a la guitarra barroca. Per a la producció de Nuevo Sarao, hem volgut enriquir l'acompanyament amb l'arpa i el violoncel i afegir una veu instrumental amb el violí, amb la finalitat de contrapuntar les melodies de les cançons.

Per a la realització pràctica, és imprescindible comptar amb la inspiració de tots els intèrprets. Cal que, en cantar els textos, alguns signats per autors tan il·lustres com Lope de Vega o Góngora, es pugui jugar amb les paraules, els sons i l'ambient de cada moment poètic. El fet de no disposar d'una "partitura" tancada, amb un

acompanyament escrit definitiu, permet imaginar petits interludis instrumentals i jugar amb les estructures.

La cançó que dona origen al programa, "Un Sarao de la Chacona", ha estat, fins al moment, gairebé l'única composició d'Araniés que ha tingut difusió i fins i tot una certa popularitat. El ritme alegre de la *chacona*, una dansa transgressora, segurament provinent de les colònies americanes, serveix per a descriure situacions plenes de dobles sentits en les quals es barregen personatges de les comèdies burlesques amb d'altres extrems de les novel·les de cavalleries o del romancer llegendari, figures mitològiques i personatges grotescos i ridículs, de tots els estaments i condicions, ballant arrossegats

pel deliri furiós de la *chacona*. Com apunta la filòloga Judith Farré, amb qui hem treballat en profunditat els textos, la comicitat d'aquesta obra ve de la mescla i la juxtaposició ridícula i inverossímil i dels jocs de sons que afavoreixen la rima.

Com a comentaris o interludis instrumentals, hem incorporat algunes músiques del context ibèric i italià contemporani de les obres d'Araniés. Les melodies de "San Juan de Lima" o de les "Lanchas para bailar" invoquen connexions amb el barroc sud-americà. Les obres de compositors com Andrea Falconieri o Marco Uccellini representen la Itàlia que va conèixer Araniés durant el seu sojorn romà. ■

metin aproximar-se a les pràctiques de l'època per a poder transmetre al públic d'avui continguts afectius i estètics que trascendeixen el temps i la geografia. En les dotze cançons que Joan Araniés va aplegar al seu llibre, ens ofereix un material de gran riquesa per al nostre gaudi com a oients del nostre temps. Són cançons fresques, que parlen de l'amor i del desamor en les seves diferents vessants, tot utilitzant metàfores de paisatges o d'aus que canten el seu amor joïós o els dubtes dels amants. Per a transmetre aquests sentiments, el compositor indicà uns mitjans molt reduïts: veus masculines i femenines, sempre acompanyades per un baix

De tres en tres,

 Pep Paret

 CCVÀ / Joan Blanco
CRBM Generalitat de Catalunya

Les tres taules van ser trobades a l'escala interior del campanar de l'església de Sant Llorenç d'Isavarre, arran de les obres d'arranjament del campanar.

Segurament aquestes taules constitueixen parts de la pre-della d'un retaule gòtic. El retaule es devia desmuntar en un moment indeterminat, aprofitant-ne les fustes per fer l'escala del campanar.

Dues d'elles encaixen perfectament i hi podem veure representats quatre personatges. L'únic, però, que podem identificar és sant Sebastià, ja que l'acompanya l'atribut de l'arc. El del seu costat esquerre segurament és sant Fabià (se celebrava la festivitat de tots dos el mateix dia i per això se'ls acostuma a representar plegats), amb la palma del martiri. A dreta, hi ha dos personatges més que no s'han pogut identificar, ja que sols es conserva la part inferior d'un i el rostre de l'altre. D'altra banda, a la tercera taula sols s'han conservat dos peus.

Detall de les taules tal com els feligresos les podran contemplar in situ a l'església parroquial d'Isavarre.

patrimoni sobre fusta de retorn a Isavarre

Pep Paret i l'equip de restauració retornaven el 26 d'octubre a Sant Llorenç les taules pintades que van ser localitzades en les obres de restauració de l'església.

Conservació-Restauració

La intervenció de conservació i restauració per preservar els fragments s'ha fet als tallers del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya, a Valldoreix.

L'estat de conservació de les obres era deficient. A nivell de suport, es van detectar esquerdes que estaven a punt de separar les taules en dues parts i, quant a la policromia, hi havia moltes pèrdues. En una de les

taules, les pèrdues arriben al 95 % de la superfície pictòrica. A més, la disgregació de la capa de preparació i la poca cohesió entre l'estopa i el suport estaven presents en totes tres taules, fet que provocava greus problemes de fixació de la capa pictòrica.

El procés de conservació i restauració s'ha basat en el criteri de mínima intervenció. S'han desinsectat les taules com a mesura curativa i preventiva, s'ha consolidat el suport, s'ha fixat la policromia amb risc de desprendiment,

s'han netejat les capes pictòriques i el suport, i com a presentació final s'ha protegit la capa pictòrica amb un vernís transparent i s'han reintegrat les petites pèrdues i la capa de preparació amb un criteri arqueològic.

Per acabar, s'han muntat sobre una resina estratificada per a ser exposades novament al seu emplaçament d'origen. ■

FITXA TÈCNICA Taules d'Isavarre

Nom de l'objecte: Pintura sobre fusta. Fragments de retaule.

Matèria-tècnica: Fusta de pi policromada al tremp i dauradura.

Autor-època: Desconegut. Primer terç del segle XVI (entre el Gòtic i el Renaixement).

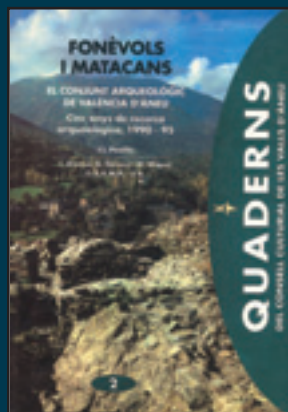
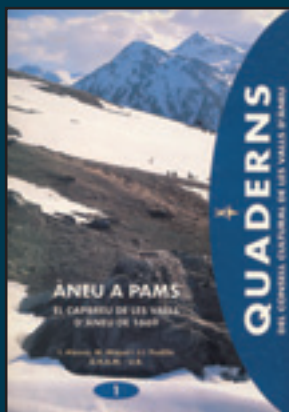
Tema-descripció-títol: En dues de les taules s'identifica la representació de sant Sebastià al costat de tres personatges. A la tercera taula, només s'han identificat uns peus.

Procedència-localització-núm. d'inventari: Procedeixen de l'església de Sant Llorenç d'Isavarre.

Números de Registre del CRBMC: 10922.1, 10922.2 i 10922.3

Publicacions del Consell

QUADERNS

QUADERN 6
EN PREPARACIÓ

PARET DE
CARREU

Montserrat Bosch

QUADERN 7
EN PREPARACIÓ

EL CARLISME
A LES VALLS
D'ÀNEU

Antoni Sánchez

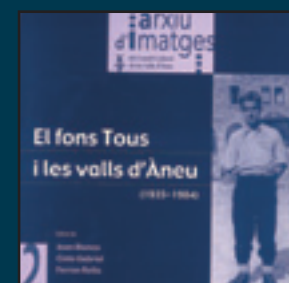
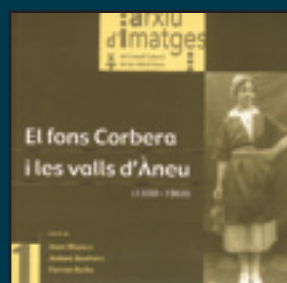
LÍNIA CONSELL

PETITS QUADERNS

ARXIU D'IMATGES

REVISTA NABIUS

Núm. 1 desembre 2004

Núm. 2 desembre 2005

Núm. 3 desembre 2006

Núm. 4 desembre 2007

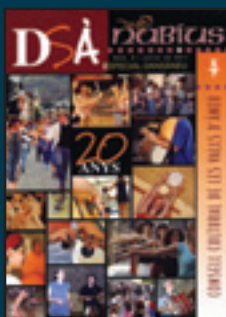
Núm. 5 desembre 2008

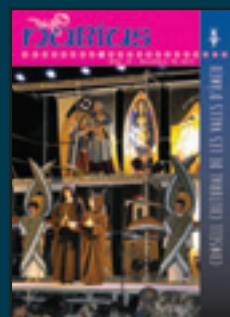
Núm. 6 desembre 2009

Núm. 7 desembre 2010

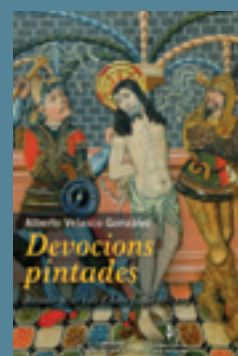
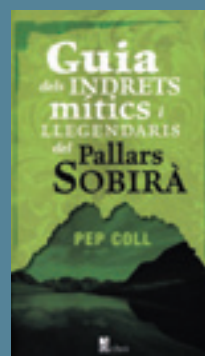
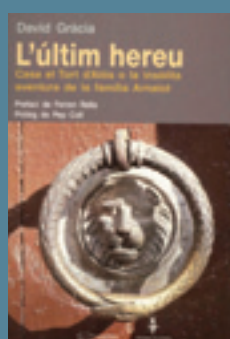

Núm. 8 juliol 2011
Especial 20 anys Dansàneu

Núm. 9 desembre 2011

Publicacions editades en col·laboració

Llibres

Associació Cultural Cambuleta

Arxiu ACC

SUPO SUPO AMB EL PALLARÈS

<http://contescambuleta.blogspot.com/>; contescambuleta@gmail.com

Contacontes pallaresos, espai de recuperació lingüística i de seducció infantil.

Quants nens pallaresos fan **cambuletes**? Quants han **trepussat** o s'han **escarramat** jugant a cavall fort...? Segurament molts, però pocs ho saben.

No és estrany que els nens i els joves hagin deixat d'usar algunes paraules que els seus padrins feien servir. Especialment aquelles que es referien a un estil de vida i unes feines que ara no existeixen o són menys comuns. Però, per què abandonem tan fàcilment el pallarès que podria ser d'ús quotidià i el canviem pel d'altres terres? Tombarella, entrebancar, eixarrancar són d'ús més comú i, a més, no apareixen subratllades en color vermell a l'editor de text!

I com amb el lèxic, passa amb la fonètica, amb la morfologia o amb la sintaxi. Podríem fer-nos una autoavaluació! Quants de nosaltres diem *puiar* en comptes de *pujar*? Quants diem *tenre* i quants diem *tendre*? Quants diem *les cotxes*? *Natres* o *natri*? I quants recordem el riure, utilitzant *rièvom* o *reivom*?

La televisió, la ràdio, els diaris, els llibres de text... han obviat per comoditat, per desídia o per desconeixement l'existència d'altres parles, tan legítimes com el català normatiu. Fins i tot novel·les o produccions televisives ambientades al Pallars han decidit passar per alt que la parla d'un lloc és un element tant definidor com el seu paisatge, la seva història o la seva gent.

És cert que utilitzar el pallarès en un mitjà escrit és gairebé com entrar en un món sense normes. Ja és prou difícil parlar i escriure bé el català, per saber defensar-se en una variant dialectal. Tenim la sort que unes poques persones s'han dedicat a estudiar-lo, però no existeix encara un marc normatiu establert. I mentrestant, la nostra parla s'està convertint en un patrimoni efímer i cada dia es fa més difícil nedar contracorrent i recuperar-ne ni que sigui una petita part. Per això, l'Associació

Llibres

Cultural Cambuleta vam decidir-nos a editar el primer conte de la col·lecció "Cambuleta", amb contes infantils escrits i narrats en pallerès.

Aquests volen d'actuar de contrapunt a la uniformització del català, donar a conèixer el pallerès i contribuir al fet que sigui una parla d'ús quotidià i natural entre infants i gent gran. I al mateix temps, volen divertir, i ser una proposta de qualitat, en termes lingüístics i artístics.

Els cinc contes que s'han editat fins ara i els quatre anys de vida de l'Associació han demostrat en moltes ocasions que els contes han omplert un buit i que la població, els infants i les escoles agraeixen la seva existència. Aquestes últimes han tirat endavant iniciatives molt engrescadores per portar els contes a altres àmbits. N'han fet petites obres de teatre, pel·lícules animades, jocs...

I això demostra que el pallerès té, a pesar de tot, una gran sort. Els pallaresos el reconeixen com una part important de la seva identitat, allò que defineix

un poble, el fa singular i el fa ser. Per això els contes Cambuleta volen ser llavor i són alhora fruit d'aquest sentiment d'identitat que provoca la nostra parla i que entre tots i a *plaeret* hauríem d'aconseguir que es mantingués ben viva.■

LA VALL FERRERA. Recull d'història, geografia i cultura

Xavier Sudrià

Pagès Editors

CCVÀ

Per la diada de Sant Jordi d'aquest any, es va presentar a l'Ajuntament d'Alins el nou llibre *La Vall Ferrera. Recull d'història, geografia i cultura*, de Xavier Sudrià i Andreu (Barcelona, 1948), enginyer tècnic industrial, membre del Consell Cultural de les Valls d'Àneu, de l'Associació pel Patrimoni de la Vall Ferrera i del Club Excursionista Pirenaic. Iniciat en l'escoltisme, sempre ha tingut una gran passió per la muntanya que combina amb la recerca històrica, essent un gran coneixedor del Pallars Sobirà. El 1993 va publicar el llibre *25 indrets turístics i monumentals de les Valls d'Àneu*, i el 2003 el llibre *La Vall de Cardós. Recull d'història, geografia i cultura*.

El llibre és fruit d'un llarg i minuciós treball de recerca documental i bibliogràfica realitzat per l'autor els darrers anys: analitza els canvis succeïts a la Vall Ferrera al llarg de la història, reflecteix amb precisió la característica física, la bellesa del paisatge, l'ambient dels pobles, l'esperit de la gent, la pervivència de tradicions i costums, la presència de vestigis històrics; en resum, tot allò que més ha influït i continua essent nota dominant de la Vall Ferrera. Pels seus sentiments d'estima i admiració, l'autor ens ofereix una

Xavier Sudrià signant llibres el dia de la presentació a la Vall Ferrera.

visió entre didàctica i entusiasta d'un territori que avui més que mai, per l'existència del Parc Natural de l'Alt Pirineu, ha esdevingut un dels espais de muntanya més atractius i sublims de la geografia de Catalunya.

Felicitem el Xavier Sudrià per la seva trajectòria i dedicació a l'esudi i coneixement de l'Alt Pallars i li desitgem gran èxit i forces per continuar sorprenent-nos, ja que, segons paraules del mateix autor, "ara toca la Coma de Burg".■

Llibres

Llorenç Soldevila i Balart

LA GEOGRAFIA LITERÀRIA DELS PAÏSOS CATALANS

Pòrtic

Una obra imprescindible

El projecte de la *Geografia literària dels Països Catalans* ve de lluny, d'uns deu anys enrere, i no hauria estat possible sense la meua dedicació a preparar rutes literàries per als meus alumnes d'ençà l'inici dels anys vuitanta del segle passat i dels suports rebuts, en un primer moment del Departament d'Ensenyament i, després i de manera continuada, de la Universitat de Vic. A hores d'ara, s'ha materialitzat amb dos volums publicats: *Comarques barcelonines* (2009) i *Comarques tarragonines i Terres de l'Ebre* (2010) i el dedicat a *Comarques lleidatanes, Alt Pirineu i Aran*, a punt de sortir. La col·lecció, l'han d'acabar confegint deu títols.

Tots els llocs literaris m'exigeixen haver-los trepitjat, haver comprovat que els textos triats s'adiuen i compenetren amb els paisatges i, a més a més, comporta fer una galeria de fotografies que tinguin la perspectiva "literària" adequada per donar suport a la lectura. Els primers treballs de camp del llibre els vaig fer a les Garrigues i el Pla d'Urgell, sobretot Mollerussa, l'estany de Vila-sana, Ivars d'Urgell, amb la figura estel·lar de Maria-Mercè Marçal, i la ciutat de Lleida amb el suport inestimable de Josep Camps i Teresa Pallàs.

Després vingué una estada, l'estiu del 2004, a Tremp, on vaig parlar del comte Arnau i les seves derivacions pirinenques, que em permeté, amb l'ajuda orientadora de Ferran Rella i Pep Coll, d'enfilars els llocs literaris dels Pallars Jussà i Sobirà, amb el sojorn inexcusable al Centre d'Art i Natura de Farrera, molt després. Vaig repetir amb una estada a Rialp i una altra a Alins. Una ruta sobre *Les veus del Pamano*, de Jaume Cabré, organitzada amb els alumnes de literatura de la UB, em permeté cartografiar amb detall la Vall d'Àssua i el Batlliu. Posteriorment, han calgut sortides de més de dos dies pel Solsonès, la Vall d'Aran (tres anades), l'Alt Urgell (amb el suport de Joan Obiols, Albert Villaró i Isidre Domenjó), la Segarra, la Noguera i l'Urgell, on vaig comptar amb l'imprescindible suport de Xavier Garcia. L'agost del 2009, l'Isidor Cònsul m'esperava al seu niu d'Espès; vaig aprofitar la

sortida, de nou, per pentinar les comarques pirinenques. També, en la tria final dels textos, m'han estat de gran utilitat els materials editats en llibre a partir de les XVII Trobades d'Escriptors al Pirineu.

El llibre és només una proposta de descoberta literària de la part de país que comprèn, de les moltes possibles que se'n podrien fer. Per això el projecte compta amb un web, *Endrets.cat*, que a més de servir-se dels continguts dels llibres aplega molts dels materials escrits i gràfics que no es poden encabir en aquells. Una indicació d'endrets, al peu de les presentacions del llocs literaris, sempre que escau, remet el lector al web per ampliar els continguts de tota mena. No cal dir que el web és una invitació a tothom per enriquir-ne els continguts des del coneixement que els potencials comunicadors tinguin del territori i dels seus autors. ■

Foto: Arxiu Llorenç Soldevila

Llibres

Tomeu Aller

CCVÀ / Joan Blanco

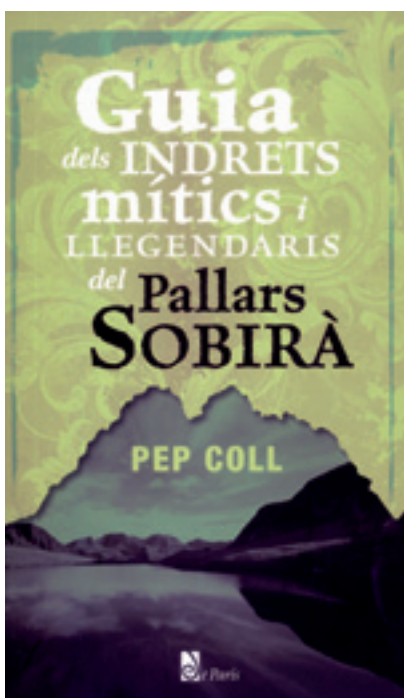

GUIA DELS INDRETS MÍTICS I LLEGENDARIS DEL PALLARS SOBIRÀ

Pep Coll

De París

De veritats i de ficcions és el joc que proposa al lector aquest nou llibre de Pep Coll, aquest itinerari deliciós entorn del patrimoni, mític i llegendari, del Pallars Sobirà. Un meravellós joc que els humans han practicat des del principi dels temps per a intentar entendre millor el perturbador trencaclosques del nostre món. La imaginació és l'ingredient bàsic en aquest joc transcendent de la mitologia en què l'escriptor pallarès és un especialista, un mestre en l'extensió més ampla de la paraula, per la seua triple condició: la biològica, la de la formació universitària i per extensió la pràctica docent, i, finalment, la de la voluntat pròpia de ser present en aquest univers de la ficció. I totes tres es conjunten admirablement en aquest exercici mitològic i llegendari que l'autor ja ha treballat de gust, de valent i de forma exemplar a *Quan Judes era fadrí i sa mare festejava*,

en *Muntanyes Maleïdes*, en *Viatge al Pirineu fantàstic* i en *Mentre el món serà món*.

Afirmava Chesterton amb rotunditat que "no hi ha al món un tema que no sigui interessant; sí que pot haver-hi persones que no s'interessin per ells." Pep Coll, doncs, ens reclama l'interès i ho fa amb insistència en col·locar novament el focus sobre el llegendari mitològic a través d'aquests itineraris que resumeixen moltes hores pels camins pallaresos i innombrables converses muntanyenques. L'acció ha fet un sostingut xup-xup i ens la presenta com un menjar saborós i nutrient. Ens guia senzillament, atractivament i eficaç per la geografia del Pallars Sobirà i ens convida a enriquir la nostra experiència. Apliquem la reflexió a la realitat quotidiana i veurem com el mite continua funcionant i pot ajudar-nos, com deia Sòcrates, a conèixer i a expressar la veritat. ■

Presentació a
l'Ecomuseu de les
Valls d'Àneu del nou
llibre de Pep Coll.

Llibres

Tomeu Aller

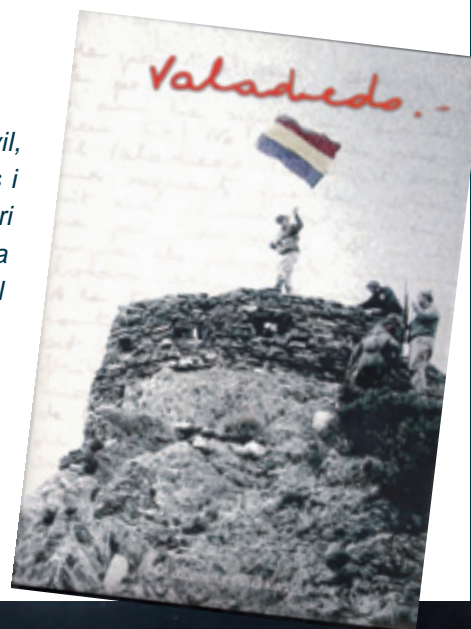
MEMÒRIA, VERITAT I JUSTÍCIA

Als Nàbius del 2009, amb motiu dels 70 anys de la Guerra Civil, repassàvem diverses aportacions bibliogràfiques sobre el Pallars i Àneu i també unes quantes i meritories accions realitzades al territori per dignificar la memòria col·lectiva de tots aquells que van perdre la vida en fosses comunes. Hem intentat progressivament seguir el lema que proposa la política pública argentina: memòria, veritat i justícia. El 2010 la Trobada d'Escriptors al Pirineu celebrada a les Valls d'Àneu va girar entorn de la memòria històrica i fruit d'aquella estada s'ha publicat Giranto, que ara us presentem. També ha aparegut Valadredo, el magnífic documental fet per l'historiador aneuenc Oriol Riart que transita cruament per aquella batalla estèril.

Giranto inclou quinze narracions que des de la ficció recuperen dolorosos i tràgics escenaris. A *Giranto*, un prat de l'Alt Pallars, però també a la Borda d'Aspà, a l'Enraïador d'Aidí... i a molts d'altres llocs d'aquest Pirineu, la repressió franquista castigà cruelment, a partir d'abril del 1938 i com sempre passa en les guerres, la innocent població civil. La sanguinària actuació del general Sagardia amb la delació menyspreable de la població local completarien aquesta macabra jugada del destí. Cicatrius profundes, famílies esquinçades per la mort i l'exili forçat, pobles i valls atemorits. Res ja no tornaria a ser igual. Les narracions d'aquest llibre en recuperen una memòria perduda entre fosses. Parlen, és clar, de la injustícia perpètua de les guerres i del despietat comportament humà. Enmig de la voràgine traspuen els records, la memòria d'aquell univers perdut que un dia els maquis van voler recuperar. En aquest panorama enfosquit, sovint hi neix la llum de l'amor, l'única arma capaç de redreçar el camí dels homes i les dones.

Totes les accions que s'estan duent a terme en la recuperació de la memòria històrica, publicacions inclo-

ses, no solament contribueixen a esperonar el nostre pensament, sinó que també són actes de justícia democràtica perquè, com apunta l'assagista i historiador italià Enzo Traverso, "posen fi a les ambigüitats heretades d'una transició amnèsica. Simbolitzen més aviat el

Valadredo és un viatge a través de diaris personals, diaris d'operacions i de testimonis a una de les batalles més cruentes i alhora més desconegudes del Pirineu català.

Llibres

reconeixement d'una responsabilitat històrica sense la qual una democràcia no seria creïble ni sòlida." Tot plegat, *Giranto* constitueix, modestament i des de la ficció, una nova victòria contra l'oblit. Ho afirmava rotundament Laurent Binet l'any 1992 en la seua obra cabdal sobre l'extermini: "Per tal que un fet penetri en la memòria, transforma'l en literatura."

La batalla de l'Ebre, tristament coneguda per ser la batalla més sangniant de la Guerra Civil, tingué moltíssims efectes col·laterals de distracció i enganyament de l'exèrcit rebel. Sense èxit evident per a les forces republicanes, totes aquelles iniciatives i, molt especialment, la gran batalla, foren una autèntica carnisseria i suposaren de fet la derrota

final del govern legalment constituït.

Valadredo és, doncs, una d'aquestes minúscules, força desconegudes, però ferotges batalles estèrils que es produïren al llarg de la línia del front paral·lela a la carretera de Sort a Esterri seguint el curs de la Noguera Pallaresa. El documental, didàcticament narrat i visualment ben travat, explica a través dels diaris del metge republicà Pere Tarrés però també basant-se els escrits dels militars rebels que dominaven la situació, l'infern que van haver de suportar els contendents d'ambdós bàndols, però sobetot i de forma significativa els homes de la república, que s'endugueren la pitjor part. El documental *Valadredo* constitueix un nou i esplèndid exercici per a recuperar la memòria infausta de la Guerra Civil a les nostres contrades del Pallars Sobirà. ■

DE TORNAFORT AL MÓN

Núria Garcia Quera

Col·lecció Sensus

De la mà de Núria Garcia Quera neix la col·lecció "Sensus", uns llibres que tindran com a escenari diversos indrets del món

El lema de la col·lecció "Sensus" és que són uns llibres diferents perquè... "et faran companyia viatjant pel món o podràs viatjar sense moure't de casa." Així el primer número, titulat *A dalt de la Duna Roja*, és una novel·la que té Mali com a escenari, mentre que els números successius passaran a altres llocs del món.

També són diferents pel seu format, que els converteix en llibres de col·leccionista. El disseny exterior remet a una llibreta de viatge Moleskine, amb la tapa de cartró, els caires arrodonits i la goma de plàstic negra, i a l'interior trobem entre el text fotos, bodegons d'objectes, poesies o dibuixos representatius del lloc on se situa l'acció, talment un quadern de viatge.

Són diferents perquè cada llibre va associat a un projecte solidari. En el cas d'*A dalt de la Duna Roja*, una part dels guanys de la venda es dediquen a l'Associació Solidària Escoles Dogons, per tal que es continuïn construint escoles a Mali.

Finalment, són diferents perquè tots seran de la mateixa autora editora, però tocaran diversos gèneres: novel·la, relat curt, relat de viatge, etc.

CCVÀ

Libres

El primer número: *A dalt de la Duna Roja*

Aquesta novel·la va rebre el Premi Òmnium Cultural de Narracions de Viatges l'any 2008, dotat per la llibreria Altaïr. L'acció comença quan, en tornar d'una estada a Mali, la protagonista, la Neus, s'adona que ha contret la malària. A partir d'aquest moment, la convalescència a l'hospital i els dies anteriors, passats a l'Àfrica subsahariana, suposaran dos viatges que s'alternen i evolucionen de manera paral·lela, fins al punt que l'un i l'altre es fonaran en un únic viatge iniciàtic ple de sensacions a flor de pell.

Presentacions pel Pirineu i Barcelona

Després de la presentació d'*A dalt de la Duna Roja* el 29 de juny al Palau Robert dins dels actes de la Fira d'artesania, Música i Turisme "Descobrir Mali", l'autora va presentar la novel·la a les sis comarques de l'Alt Pirineu i Aran, ja que és on viu i situa gran part de la seva obra. Durant l'agost ho va fer a les biblioteques de Pont de Suert, Sort, Salardú i Puigcerdà; al setembre a la Seu d'Urgell i a l'octubre a Tremp. Després de dues presentacions més a la seu de la UNESCO i d'Òmnium Cultural a Barcelona, acabarà el recorregut promocional a la llibreria Altaïr, el dijous 1 de desembre.■

Trobareu més informació a www.sensus.cat.

Revistes

Col·lectiu Portella

PORTELLA ANDORRA LLETRES ARTS

"Estem oberts a qualsevol expressió artística que ens permeti projectar-nos i enviar missatges des d'aquest país dels Pirineus que va ser mitificat –o millor hauríem de dir *mistificat*– com una Arcàdia feliç, però que també ha estat víctima d'una reducció esbiaixada i injusta que l'ha convertit sovint en una caricatura de consum i de precipitació."

Aquestes eren les paraules finals de la declaració d'intencions amb què presentàvem en societat el primer número de la revista *Portella Andorra Lletres Arts* la tardor passada. L'editem un col·lectiu –format per Txema Díaz, David Gálvez, Manel Gibert, Joan Peruga, Iñaki Rubio, Roser Suñé i Quim Torredà– amb el convenciment que mai hi ha hagut a Andorra tants creadors, tanta gent jove o ja consagrada, que fes propostes tan interessants en totes les disciplines de les lletres i de les arts i amb els formats més diversos. Quan diem Andorra, parlem d'un espai ampli, que salta fronteres i abraça territoris de banda i banda de la carena; i, també, de totes les persones, vingudes de prop o de lluny, que formen part ja d'aquest país

d'al·livió. Pretenem, doncs, oferir a tots un espai de trobada lliure i obert; una eina de difusió, treballada amb molta cura, per mostrar i explicar tot allò que ens motiva i

ens emociona.

Ha passat gairebé un any des d'aquella presentació, han aparegut dos números –el primer amb el dossier central dedicat a la peça de teatre *Andorra*, de Max Frisch, i en el segon a l'obra extensa de l'artista Sergi Mas– i l'acollida entre els creadors i els lectors ens ha donat la motivació suficient per a provar de consolidar un projecte cultural que, en els moments d'incertesa que viu el país, adquireix encara més sentit i rellevància.■

Ferran Rella
Fons Pere Català Roca

Pere Català Roca i les Falles d'Isil

Aquest il·lustre vallenc, fill i germà d'una important nissaga de fotògrafs, historiador eficaç de la petita i gran història de Catalunya, col·laborador amatent de la seua dona Carme Dalmau en la direcció de la prestigiosa editorial Dalmau que ha celebrat ja el cinquantè aniversari de la mà del seu fill Rafael Català, va visitar Àneu l'estiu del 1957 per a captar imatges de les Falles d'Isil enfilades amb la resplendor de la nit. No totes varen presentar-se en la memòria fotogràfica que vam publicar des del Consell quaranta anys després del viatge. Per això oferim en aquesta secció algunes de les imatges amagades en els plecs íntims del reportatge.

Mossèn Àngel Moga conversant, abans de l'esclat del foc, amb el folklorista Joan Lluís. 1957.

Prometeus de rostres encesos itinerant pels carrers d'Isil. 1957.

Pere Català estimava el Pirineu i també les Valls d'Àneu. M'explicava, sovint, amb aquell dring característic d'emoció a la seua veu, al principi o bé al final de les reunions de la Comissió Assessora de Cultura Popular del llavors conseller de cultura Joan Guitart de la qual formàvem part, els seus viatges cap al Pallars a la recerca d'informació per a bastir un dels volums de la magna obra *Els castells catalans*, que dirigí i en fou principal redactor, i, molt especialment, es complaïa a contar-me, seguint la crida del folklorista pallarès Joan Lluís, l'itinerari des d'Esterri, Noguera amunt, per a fixar les imatges de la festa de les Falles d'Isil. La causa principal, però, fou la petició que va rebre de "fer d'ulls d'Amades". Joan Amades era, llavors, pràcticament cec, circumstància que li impedia desplaçar-se. Com que necessitava documentació sobre aquella singular celebració del solstici

d'estiu, les fotografies li serien d'una utilitat enorme. Sobretot, però, ho han estat per a nosaltres els anuencs.

Efectivament, l'any 1957 Pere Català visitava Àneu, es passejava expectant pel suggerent poble d'Isil: "Vaig trobar-me tot sol en un orri oblidat, al bat del temps, a la ratlla d'Isil, prop de tothom en llunyedat de segles", que glossà J. V. Foix. Traspassava Noguera encavallat damunt del pont de pedra, germà orfe del que s'endugué la fúria del barranc d'Airoto l'any 1937, i contemplava asserenat, de l'altre costat, esperant la fosca i l'esclat de foc, l'illa predidada per la Immaculada, la *Manhattan del Pirineu*, com la definí plàsticament el dramaturg Xavier Fàbregas amb un punt d'exagerada emoció, i també la solitària gran falla major que ben aviat mossèn Àngel Moga encendria, preludi inexcusable d'una nit màgica, visualment enlluernadora.

Pere Català va complir la missió encomanada a la perfecció. Va retratar a tort i a dret l'espectacle: el poble i els seus racons enfocats per un sol matiner, el Faro coronat de falles fermes i assecades esperant l'hora del trasllat, l'inici de la festa amb l'encesa de la "falla major", l'arribada dels fallaires a la Molina, atesos per músics i fadrines, la visita ritual a Sant Joan, la circumval·lació pobletana, les falles estassades a la plaça envoltades d'uns joves i satisfets prometeus, la dansa captivadora, premi final a tanta intrepidesa. El fotògraf executà un dels reportatges de les falles més complets que mai s'hagin

Sacralització ritual de la festa davant la falla major. 1957.

realitzat. Va saber captar l'ànima d'Isil, el batec personal a través de la festa que sense interrupció continua bategant amb força pel segle XXI.

La festa mil·lenària seguia el seu ritme ininterromput, però des del Consell Cultural vam creure que calia explicar-la visualment i històricament, que s'havia de treballar per donar-la a conèixer Isil enllà. La iniciativa s'engegà l'any 1987 amb la publicació del llibre *Aquesta nit encenem falles* que va editar el Centre d'Estudis del Pallars i en el qual van participar Pep Coll, Cisco Farràs i Ferran Rella i que va comptar amb disseny de Ferran Farré i, sobretot, amb la inestimable col·laboració de Joan Isus de casa Foixenc, que en va confegir, manualment, fustejant vora del foc a terra a les vesprades hivernals, la petita falla que completa el disseny. Arrencava el camí que ens va dur a la creació de l'Associació de Fallaires d'Isil i del seu logotip realitzat per l'il·lustrador Raül Valls. En va seguir la plasmació fotogràfica de la festa entre bastidors realitzada per Narcís Balaguer, de la Pobra de Segur. Exposició que es va inaugurar per la festa de les Falles de l'any 1989 i que, augmentada amb la visualització de la diada fallaire, va constituir el nucli de la magna exposició que l'any 1991 s'inaugurava a Lleida a la sala Montsuart de l'Institut d'Estudis Ilerdencs pel conseller de Cultura Joan Guitart i pel president de la de la Diputació de Lleida, Josep Grau. Aquell mateix dia i en sessió il·lustre a la Sala de Col·loquis de

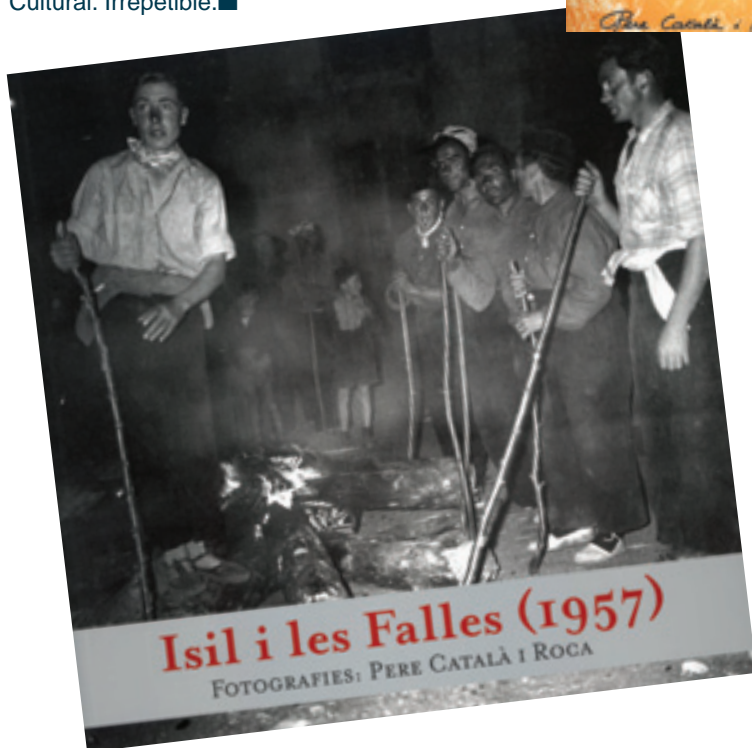
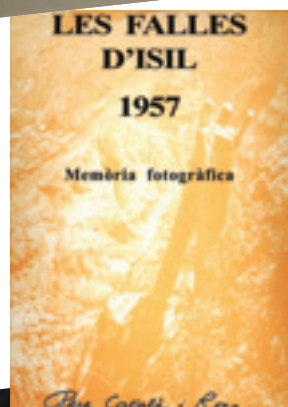

2010. La presidenta de l'Associació dels Fallaires d'Isil rebia de mans del director dels Serveis Territorials de Cultura el diploma de Festa Tradicional d'Interès Nacional.

l'IEI s'atorgava a les Falles d'Isil la distinció de Festa d'Interès Nacional. Havíem aconseguit el reconeixement que es necessitava.

Encara, com comentàvem, l'any 1997 publicàvem la transcendent memòria fotogràfica de Pere Català Roca, i havíem aconseguit des del Dansàneu 92 la recuperació de la marxa fallaire, el ball de bastons, el ball pla i la comunitària bolangera. Esforços recuperadors de la lletra i música de la festa, realitzats el 1978 per Dolors Llopart i Jaume Arnella i divulgats pel prestigiós crític teatral, historiador i assagista Xavier Fàbregas. Des de llavors, i ben agomolats per l'Associació de Fallaires, la celebració no ha fet més que créixer, captivar i seduir l'espectador. Un turisme identitari que, tal com el defineix el doctor Jaume Font, busca originalitat, singularitat, el coneixement d'experiències úniques. Ben conscients, doncs, d'aquest valor de la festa, enguany Rafael Dalmau editor, l'Associació de Fallaires i l'Institut d'Estudis Ilerdencs han publicat en format llibre aquella memorable visita de Pere Català l'any 1957 que va editar el Consell Cultural. Irrepetible.■

El programa d'activitats, recerca i difusió 2011 del Consell Cultural de les Valls d'Àneu ha rebut el suport de l'Obra Social de "la Caixa".

Portada:

Miracles de Santa Maria d'Àneu, juliol de 2011. Catorze anys després, a la Plaça de l'Areny d'Esterrí d'Àneu, el miracle teatral es repeta. Foto: CCVÀ / Joan Blanco

Director: Ferran Rella i Foro
Cap de redacció: Joan Blanco i Barrilado
Coordinació: Laura Grimau i Bertrán

Col·laboradors en aquest número per ordre d'aparició:

Textos: CCVÀ, Ferran Rella, Lluís-Anton Baulenas, Susanna Bernadí, Natí Montcasí, Maria Barbal, Josep M. Montané, Jesús Alturo i Peruchó, Ramon Sistac, Judit Mulet, Antoni Añó, Laura Grimau, Joan Blanco, Pascal Caumont, Josep M. Dutrèn, Màrius Bernadó, Rafael Bonavita, Pep Paret, Associació Cultural Cambuleta, Llorenç Soldevila, Tomeu Aller, Col·lectiu Portella.

Fotografies: Ferran Rella, Arxiu d'imatges del Consell Cultural de les Valls d'Àneu, Joan Blanco, Aleix Gallardet, Laura Grimau, Àngel Portet, TV3, Antoni Añó, Vox Bigerri, Violeta Amargant, Josep Carrera, Centre de Resatauració de Bens Mobles de la Generalitat de Catalunya, Ramon Baylina i Conxi Ciurana.

Producció gràfica: Raül Valls
Impressió: INO, Reproducciones SA
Dipòsit: L-1110-2004
Adreça de l'editor: Consell Cultural de les Valls d'Àneu, carrer Major, 6
25580 Esterrí d'Àneu, tel. 973 626 316
www.aneu.cat, e-mail: consell@aneu.org
Els articles publicats a *Nabius* expressen solament l'opinió dels seus autors.

Aquest número ha comptat amb el suport de:

Els altres aneuencs

L'aneuena *Macroglossum Stellatarum*, coneguda també com l'esfinx colibrí, veïna d'Unarre, aletejant vuitanta vegades per segon. Foto: Ramon Baylina i Conxi Ciurana.

